

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Lenka Richterová

*Studium sociální práce na církevních školách – role
teologie ve studiu a křesťanského zázemí školy
z pohledu nevěřících studentů. – pokus o kvalitativní
výzkum*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Valouchová

2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 17. 4. 2012

Lenka Richterová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat především vedoucí práce Mgr. Pavlíně Valouchové za odborné vedení, cenné rady a připomínky. Děkuji také za trpělivost a vstřícný přístup v rámci této spolupráce. Dále děkuji všem respondentům, kteří se zúčastnili realizovaného výzkumu, za jejich ochotu a spolupráci při poskytování rozhovorů.

V neposlední řadě děkuji také mým spolužákům a všem mým blízkým, kteří mě při psaní práce podporovali.

Obsah

Úvod	6
A. Teoretická část.....	8
1. Sociální práce.....	8
1.1. Definice sociální práce.....	8
1.2. Sociální práce jako projev křesťanského postoje	9
2. Praktická (pastorální) teologie	11
2.1. Definice pastorální teologie	11
2.2. Vývoj pastorální teologie	11
3. Vztah pastorální teologie a sociální práce.....	13
3.1. Význam pastorální teologie pro sociální práci.....	13
3.2. Charitativní práce jako výsledek integrace sociální práce a praktické teologie..	14
4. Vzdělávání v oboru sociální práce v kontextu církevního školství	16
4.1. Církevní školství.....	16
4.2. Studium sociální práce na církevních vyšších odborných školách.....	17
4.2.1. Institut vyšších odborných škol	18
4.2.2. Církevní vyšší odborné školy vzdělávající v oboru sociální práce.....	19
4.2.2.1. CARITAS – Vyšší odborná škola sociální, Olomouc.....	19
4.2.2.2. Vyšší odborná škola sociální a teologická Dorkas, Olomouc	21
4.2.2.3. ETS – Vyšší odborná škola teologická a sociální, Praha	22
4.2.2.4. Evangelická akademie VOŠ a SOŠ, Praha.....	22
4.2.2.5. Evangelická akademie – VOŠ sociálně právní, Brno	23
4.2.2.6. JABOK – VOŠ sociálně pedagogická a teologická, Praha	23
5. Studium sociální práce v kontextu institutu	25
Minimálních standardů vzdělávání v sociální práci.....	25
6. Teologický rozměr studia sociální práce.....	28

B. Praktická část	30
1. Typ výzkumu	30
2. Formulace výzkumného problému	31
3. Formulace výzkumných otázek.....	31
4. Metoda získávání dat: polostrukturovaný rozhovor.....	32
4.1. Popis metody.....	32
4.2. Technika „rozhovor pomocí návodu“ a její konkretizace.....	32
5. Výběr výzkumného vzorku	34
6. Kódování dat.....	36
7. Výstupy výzkumu	37
7.1. Význam teologického rozměru ve studiu sociální práce	38
7.1.1. Reflexe vztahu křesťanství a sociální práce z historického hlediska.....	38
7.1.2. Křesťanství jako základní či obohacující prvek sociální práce	41
7.1.3. Význam křesťanství v sociální práci využívající holistický přístup ke klientům	43
7.1.4. Náзор na zařazení teologicky zaměřených předmětů do studia	46
7.2. Křesťanské zázemí školy a jeho význam pro studenta	49
7.2.1. Jak respondent vnímá křesťanský charakter školy a její zázemí?	49
7.3. Shrnutí.....	58
Závěr.....	60
Bibliografický seznam.....	62
Seznam zkratk	66
Seznam příloh.....	67

Úvod

Historie křesťanství a historie charitativní činnosti církve jsou často nejen veřejností vnímány jako dvě významné entity na poli sociální angažovanosti. Tato nedílná součást působení církve tvoří také významné místo v dějinách sociální práce, a proto je také této otázce věnována nemalá pozornost ve studijních osnovách oboru sociální práce. Stejně tak můžeme najít bohaté knižní zdroje, věnující se právě tomuto tématu. Za všechny uvedu například publikaci Michaela Martínka a kolektivu autorů s názvem *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, která jako relativně nová kniha (2008) reaguje právě na potřebu poskytnutí informací o stavu sociální angažovanosti v kompetenci církve. Další prameny seznamující nás s historickou podobou charitativní činnosti jsou například kniha Ctirada Václava Pospíšila *Teologie služby*, publikace italského autora Rosaria Messiny *Dějiny charitativní činnosti* či dílo Hynka Šmerdy, *Křesťanská charita v běhu věků*, z velké části věnované také charitativní činnosti na území Moravy.

Již méně se však hovoří o jiných než historických souvislostech sociální práce a křesťanství. Také stále se prohlubující sekularizace české společnosti k těmto úvahám o vztahu křesťanství a sociální práce příliš nepřispívá. Je tedy na nás, jako na budoucích sociálních pracovnících, abychom tuto otázku neustále oživovali a nezapomínali tak na důležité a dle mého názoru velmi inspirativní kořeny sociální práce, vycházející právě z křesťanství. Pozitivním příspěvkem k diskusi o tomto tématu je vydání čtvrtého čísla časopisu *Sociální práce*, v roce 2008, věnovaného právě duchovní dimenzi sociální práce a dále také rozsáhlá publikační činnost ThLic. Jakuba Doležela, pojednávající kromě o historických souvislostech křesťanství a sociální práce také například o teologických a biblických inspiracích pro sociální práci či o principech charitativní práce a práci ve farnostech.

Ve své práci se za pomoci kvalitativního výzkumu snažím přispět k porozumění názorům nevěřících studentů sociální práce na možnosti obohacování sociální práce, které křesťanství nabízí. Domnívám se totiž, že tyto inspirace nejsou určeny výhradně a jen křesťanským sociálním pracovníkům. Ba právě naopak, mohou z nich často totiž čerpat také nevěřící sociální pracovníci, neboť mám za to, že také oni mohou sdílet řadu křesťanských hodnot, které jsou zároveň hodnotami sociální práce.

Cílem této práce je tedy přispět k porozumění názorům a pohledům nevěřících studentů, vzdělávajících se v oboru sociální práce na některých z církevních škol, na úlohu teologie, teologických východisek sociální práce a její výuku v rámci studia. S tím souvisí také druhý cíl, kterým je zjistit názory stejné skupiny respondentů na celkové pojetí sociální práce v jejím křesťanském kontextu a na křesťanské zaměření a zázemí školy, jejíž jsou studenty.

Tato práce je svou povahou prací empirickou. První část práce je teoretická. Součástí tohoto oddílu je nastínění základních charakteristik sociální práce a praktické teologie, jelikož právě v této disciplíně se toho o vztahu sociální práce a křesťanství dozvídáme nejvíce. Tyto poznatky potom tvoří významnou část tohoto teoretického rámce.

V druhé části teoretického oddílu je popsán stav vzdělávání budoucích sociálních pracovníků. Důležitou součástí popisu tohoto stavu je poskytnutí charakteristik a s nimi spojených specifik studia sociální práce na církevních školách, a to právě s relevancí k výzkumnému záměru a celkové povaze práce.

Druhá část práce je tvořena popisem typu výzkumu, formulací výzkumného problému a výzkumných otázek. Také je zde popsána metoda výběru vzorku a v neposlední řadě je tato část tvořena konkrétními výstupy výzkumu.

A. Teoretická část

1. Sociální práce

1.1. Definice sociální práce

Abychom vůbec věděli, co se skrývá pod pojmem sociální práce, je nutno si tento pojem vymežit.

Definic sociální práce existuje v odborném diskurzu celá řada. V rámci této kapitoly uvedu několik relevantních definic českých i zahraničních odborníků, které jsou pro účely této práce významné.

Americká národní asociace sociálních pracovníků (NASW) definuje sociální práci následovně: „Sociální práce je profesionální aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám nebo komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl.“ (Podle Matoušek, 2001, s. 184)

Jiná definice, která je součástí Mezinárodního etického kodexu (IFSW) vidí podstatu sociální práce v následujícím: „Profese sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích a také zmocnění a osvobození lidí v zájmu zvýšení jejich blaha. Sociální práce zasahuje v oblastech, kde dochází k interakci lidí a jejich prostředí, a využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti.“ (Společnost sociálních pracovníků ČR, 2004)

Sociální práci jako profesi definuje také Navrátil, podle nějž je „sociální práce povolání, které je zároveň také profesí. To znamená, že existuje profesní komunita, která se snaží regulovat chování v této oblasti lidského jednání. Aby bylo možno vykonávat sociální práci, musí uchazeč o takové povolání získat předepsané vzdělání (vzdělání s patřičným obsahem), dodržovat profesní etiku a být členem profesní společnosti. V České republice existuje Společnost sociálních pracovníků a Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Obě organizace se podílejí na profesionalizaci sociální práce.“ (Navrátil, 2000, s. 7)

Znalost definicí sociální práce je relevantní pro pochopení podstaty sociální práce a přispívá také k lepšímu porozumění vzájemného vztahu sociální práce a teologie, kterému je věnována kapitola 3.

1.2. Sociální práce jako projev křesťanského postoje

V diskuzích o významu teologie pro sociální práci uznávají také kritici, že sociální práce má své kořeny ve víře (srov. Bohlen, 2010, s. 31).

Důsledkem vzájemného ovlivňování sociální práce a křesťanství, resp. křesťanské teologie je vznik prostoru pro charitativní práci. Takovou charitativní práci můžeme považovat za určitý typ sociální práce. (srov. Opatrný, 2010, s. 43)

Podle Cincialové, hovoříme-li o charitativní službě, máme na mysli činnost vycházející z principů křesťanské lásky (caritas). Obdobně můžeme tedy říci, že sociální práce uskutečňovaná na základě charitativních motivů (caritas) je zvláštním druhem charitativní práce. (srov. Cincialová, nedatováno, s. 1)

Významnými zdroji potvrzující tuto blízkou vazbu nám mohou být nejen vlastní dějiny (křesťanské) charitativní činnosti, ale především také inspirace v Bohu samotném a ve službě Ježíše Krista.

Pospíšil k tomu říká: „Ten, kdo pečuje o potřebné, strádající a nemocné v jistém slova smyslu imituje Boha a zejména Božího Syna. Tedy i ti, kdo víru v Krista a v Boha nemají a cítí se osloveni potřebností svých bratří a sester, vlastně krácejí po Božích cestách a z hlediska naší víry nejsou vzdáleni Božímu království, jak o něm hovořil v evangeliu Ježíš. Možná, že si to často neuvědomují, ale citlivost jejich srdce a odvaha jejich rozhodnutí sloužit mají v zásadě biblické a křesťanské kořeny.“ (Pospíšil, 2002, s. 16)

Potvrzením tohoto tvrzení nám může být také argumentace, „která zaznívá i dnes, totiž, že teologie je jedním ze zdrojů hodnot a hodnotových systémů, které sociální práce využívá. Řadě lidí, nikoli všem, kteří se angažují v sociální práci, poskytuje teologie hodnotovou orientaci, podle které se orientují v dilematech, která přináší sociální práce.“ (Křišťan, 2008a, s. 48)

Nejen na základě výše zmíněného tedy můžeme říci, že ať už pro křesťanské sociální pracovníky, tak i pro ty nekřesťanské je křesťanství především v jeho praktické

podobě uskutečňování lásky k bližnímu významnou a neopomenutelnou součástí sociální práce, ať už si toho je člověk vědom či nikoli.

Důležitost praktického aspektu činnosti církve potvrzuje také výrok minulého papeže Jana Pavla II., který hovoří o lásce k bližnímu jako o srdci církve: „Láska k bližnímu je srdcem církve: bez lásky není církev církví Ježíše Krista.“ (Podle Šmerda, 2010, s. 9)

Praktická činnost církve, diakonie (nebo také charita) je předmětem studia pastorální teologie. V následující kapitole stručně poukáži na význam tohoto pojmu a na to, jaké inspirace nám ve vztahu k sociální práci nabízí.

2. Praktická (pastorální) teologie

2.1. Definice pastorální teologie

C. F. Samanes a M. Useros Carretero podávají následující definici pastorální teologie: „Pastorální teologie je teologická věda, která analyzuje konkrétní situaci, ve které se církev buduje svými vlastními činnostmi.“ (Podle Szentmártoni, 1999, s. 10) Podobně můžeme najít definici pastorální teologie v Teologickém slovníku, podle něhož „Teologie pastorální v širokém smyslu znamená teologickou reflexi o seberealizaci církve jako spasitelného Božího jednání vůči světu, jak se uskutečňuje a musí uskutečňovat na základě trvalé podstaty církve a momentální situace světa i církve: tu je třeba z hlediska pastorální teologie objasňovat. Nevztahuje se proto jen na pastorální působení kněze, ale obecně na spasitelné jednání církve. Pastorální teologie není pouze (teoretickou) vědou o principech, jež by pojednávala o tom, co na základě nauky o církvi a morálky vždy a všude vyplývá pro výše zmíněné jednání, ale je praktickou (existenciální) vědou, jež se snaží uvažovat o tom, co právě teď je třeba udělat a jaký úkol plyne z teologické (ale též např. sociologické) analýzy současné situace. V rámci této celkové tematiky má přirozené učení o kněžské (individuální a kolektivní) pastorační službě v užším pojetí své nezbytné místo.“ (Rahner, 1996, s. 357-358)

2.2. Vývoj pastorální teologie

Z nastíněného konceptu dle Markuse Lehnera v publikaci *Počátky pastorální teologie v českých zemích*, autora Aloise Křišťana, se dozvídáme o změnách v pojetí pastorální teologie během jejího vývoje. Z této publikace budu vycházet při popisu tohoto vývoje i dále.

Přibližně do poloviny 20. století vychází pastorální teologie z úlohy nositele úřadu, hovoříme tedy o pastorální teologii vztahované na úřad. Pastorálně teologické jednání je chápáno jako následování vzoru Ježíše Krista v jeho třech úřadech (královském, kněžském a prorockém). (srov. Lehner podle Křišťan, 2004, s. 15)

Praktická činnost tohoto pojetí pastorální teologie byla v té době orientovaná dvěma hlavními směry. Jedná se o orientaci vnější - na společnost, kdy je pastorační praxe vnímána jako celospolečenské a politické jednání, a orientaci dovnitř církve, která

se projevuje především zhruba od poloviny 19. století zaměřením na uspořádání vnitřního života církve. V tomto druhém případě dochází také ke změně společnosti, ta je pak vnímána jako zvětšující se a církvi vzdalující se samostatný subjekt. K další změně ve vývoji a pojetí pastorální teologie dochází v polovině 20. století. Odpouští se od dřívějšího chápání činnosti praktické teologie jako následování Kristova trojího úřadu, a jako subjekt praktické činnosti je vnímáno celé společenství křesťanů. (srov. Lehner podle Kříšťan, 2004, s. 15)

V dnešní době již chápeme pastorální teologii jako disciplínu v jejímž centru zájmu stojí člověk v jeho současné situaci. I přes všechny tyto změny v pojetí praktické teologie, nepřestává být tato disciplína především teologií. To tedy mimo jiné znamená, že její zájem je koncentrován na člověka v jeho životní situaci a to především v kontextu jeho vztahu k Bohu. Jádrem tohoto zájmu je teologická reflexe a interpretace životních situací člověka, s cílem nabídnout pomoc k motivovanosti a vhodnému jednání a rozhodování člověka. Zde již můžeme nacházet určité spojitosti se sociální prací. (srov. Kříšťan, 2008b, s. 17)

Proto je nyní důležité se podívat také na tyto souvislosti. A to konkrétně na vzájemný vztah a oboustranné obohacování mezi praktickou teologií a sociální prací.

3. Vztah pastorální teologie a sociální práce

„Pokud říkáme, že praktická teologie se zabývá člověkem v jeho celistvosti a situaci, pak neztrácíme ze zřetele, že stále zůstává teologií, vidí tedy člověka jako Bohem stvořeného, Bohem osloveného a stále oslovovaného, člověka který jedná svobodně, této svobody využívá i zneužívá. Situace do kterých se tak člověk dostává, pastorální teologie promýšlí na rozdíl od jiných věd o člověku i teologicky, to znamená z hlediska toho, co poznáváme k dané věci z promýšlení našeho poznání o vztahu Boha k nám.“ (Kříšťan, 2008b, s. 19-20)

Na základě předchozího tvrzení můžeme říci, že vztah praktické teologie k ostatním disciplínám o člověku je tedy komplementární. Teologické měřítko tak můžeme aplikovat jako přidanou hodnotu do reflexí v rámci jiných společenských věd. Z toho plyne úzká spolupráce například se sociologií, psychologií, filozofií a také samozřejmě se sociální prací. (srov. tamtéž)

Ve vztahu k ostatním oborům můžeme vnímat jistou spojitost těchto dvou disciplín, a to v tom, že se v obou případech jedná o disciplíny mezioborového, hraničního charakteru, odkázané na interdisciplinární dialog. (srov. Kříšťan, 2008a, s. 49)

Další možné varianty vzájemného vztahu těchto dvou disciplín uvádím v následující podkapitole.

3.1. Význam pastorální teologie pro sociální práci

„Význam pastorální teologie, respektive pastorační práce (rozumějme jako praktickou aplikaci teorie v praxi) pro sociální práci můžeme vidět v několika rovinách: může poskytovat základní motivaci pro sociální práci; může být chápána jako prostředek sociální práce; může být chápána jako jedna z disciplín, která stejně jako sociální práce slouží člověku v jeho celistvosti.“ (Kříšťan, 2008b, s. 21)

První možností jak na pastorální teologii pohlížet vzhledem k sociální práci je její pojetí jako zdroje motivace pro sociální práci nebo také můžeme říci, že sociální práce je prostředkem pastorační práce. (srov. tamtéž)

„Zájem o druhého člověka především v jeho nouzi pak může některé křesťany, ale nejen je, vést k poskytování kvalifikované pomoci prostřednictvím odborné sociální práce.“ (Křišťan, 2008a, s. 48)

Uplatňování nároku křesťanství na projevení víry ve starosti o svého bližního je vnitřně obsaženo také v jedné ze základních činností (přidržíme-li se původního pojetí katolické církve) církve, kterou je diakonia. (srov. Křišťan, 2008b, s. 21)

Druhým způsobem, jak lze na tento vztah pohlížet, je vnímat pastorální teologii jako prostředek sociální práce. Uskutečňování sociální práce se děje různými způsoby. Účinná sociální práce je poté především komplexem jednotlivých služeb. Na zajištění této komplexnosti se podílí řada odborníků nejrůznějších disciplín. Jedná se například o psychology, psychoterapeuty, lékaře, pedagogy, pastorační pracovníky, duchovní... (srov. Křišťan, 2008b, s. 22)

Předpokládáme-li, že sociální práce využívá pro dosažení svých cílů vhodných prostředků multidisciplinárního charakteru, je tedy také přirozené, že jedním z těchto prostředků je i pomoc pastoračních pracovníků, duchovních, farářů. (srov. tamtéž)

Pastorální teologie a sociální práce jsou často odborníky vnímány jako dvě svébytné disciplíny, které se však vzájemně doplňují a pomáhají si naplňovat své cíle. (srov. Křišťan, 2008b, s. 23)

3.2. Charitativní práce jako výsledek integrace sociální práce a praktické teologie

Vzájemná interakce sociální práce a praktické teologie (resp. diakonie v její konkrétní podobě) potom nespočívá pouze ve vnášení inspirací ze strany teologie a osobní víry pomáhajícího do sociální práce, ale také v opačném pojetí, ve vnášení hodnot a zákonů sociální práce do diakonické práce. Takto se tedy tyto dvě svébytné disciplíny mohou doplňovat a vzájemně obohacovat. Tento prostor vzájemného ovlivňování bývá nazýván charitativní prací. (srov. Opatrný, 2010, s. 43)

S vědomím mnohodimenzionality člověka, kdy se ve své celistvosti člověk setkává se svými čtyřmi dimenzemi (biologická, sociální, psychologická, spirituální), přičemž každá dimenze je předmětem studia jednotlivých odborných disciplín, můžeme vidět také disciplinární provázanost jednotlivých oborů, směřujících sice k různým

cílům, ale vždy na pozadí tohoto holistického pojetí člověka. (srov. Křišťan, 2008b, s. 21-23)

Právě tohle holistické pojetí člověka spatřujeme ve spojení sociální práce a praktické teologie, tedy v praxi charitativní práce, která se neomezuje pouze na biologické, psychologické a sociální potřeby člověka, ale vědomě se zabývá i jeho spirituálními potřebami, s nimiž dále pracuje. (srov. Opatrný, 2010, s. 43)

Toto vzájemné obohacování diakonie a sociální práce se neděje pouze v rovině akademické, ale odehrává se především v každodenní sociální práci organizací, jako je např. Charita ČR. Křesťansky pojímaná pomoc je tedy v praxi určována také zákony a hodnotami sociální práce, stejně jako je sociální práce ovlivněna osobní vírou pomáhajícího a jeho křesťanským pohledem na svět. To platí především, jde-li o organizaci založenou křesťany nebo v případě, že je organizace přímo zřizována některou z církví. (srov. tamtéž)

Charitativní práce však není a neměla by být pouze doménou církevních pomáhajících organizací. Pro tyto organizace musí být vzájemná interakce sociální práce a diakonie základním a neoddiskutovatelným aspektem jejich činnosti. Charitativní práce však může být vykonávána také křesťanským pracovníkem působícím v sekulární pomáhající organizaci. (srov. Opatrný, 2010, s. 45)

Je však také skutečností, že tento křesťanský aspekt sociální práce se u nás vyskytuje především a výhradně právě v církevních organizacích. Nejinak je tomu i co se vzdělávání v oboru sociální práce týče. Právě otázce vzdělávání v sociální práci v církevním prostředí je věnována následující kapitola.

4. Vzdělávání v oboru sociální práce v kontextu církevního školství

4.1. Církevní školství

Tato kapitola se zabývá církevním školstvím, a proto je nezbytné definovat pojem "církevní škola". K tomu nám poslouží zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností (zákon o církvích a náboženských společnostech), kde se v § 7, odst. 1 písm. e) hovoří o možnosti registrované církve a náboženské společnosti zřizovat církevní školy podle zvláštního právního předpisu, kterým je školský zákon. (srov. Zákon č. 3/2002 Sb., zákon o církvích a náboženských společnostech)

Právní postavení těchto typů škol je potom stanoveno v zákoně č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 8, odst. 6, kde je uvedeno, že škola zřízena registrovanou církví nebo náboženskou společností na základě oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy je školskou právnickou osobou. Poskytování vzdělávání se potom řídí podle tohoto zákona. (srov. Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon)

Dále bude objasněno, jakou roli zastupuje církev v poskytování vzdělání.

Podle Morkese bychom mohli konstatovat, že vývoj církevních škol na našem území byl vždy určitým odrazem vzájemných vztahů mezi existujícím státním útvarem a církví. Církev hrála jednu z nejdůležitějších rolí mezi aktéry (nositeli) vzdělanosti již od středověku. Prvními učiteli byli právě první hlasatelé křesťanství. První latinskou školou, která poskytla mimo jiné vzdělání také samotnému sv. Václavovi byla podle legend škola v Budči. Dále můžeme nelézt zprávy o latinské škole v Praze, která pravděpodobně existovala již před rokem 1068. Naproti tomu první světská škola, jejíž záznam je doložen, existovala až kolem roku 1270, rovněž v Praze. Hlavním a po několik staletí zároveň i jediným zdrojem vzdělání širokých vrstev obyvatelstva byly tedy klášterní školy. Ještě před zavedením povinné školní docházky existovala také řada církevních řádů, které měly v oblasti vzdělávání zcela mimořádné postavení a význam. (srov. Morkes, 2000)

Vývoj českého církevního školství byl však po roce 1948 násilně přerušeno totalitním systémem. K jeho obnově začalo docházet až po roce 1989, kdy se zároveň se zrušením bývalého režimu začaly naskytovat nové možnosti pole působnosti církve a také vývoj školství v kompetenci církví tak mohl pokračovat. Nyní jsou církevní školy a

školská zařízení otevřeny pro všechny, přičemž studium samotné není podmíněno náboženským přesvědčením. Ba co víc, studenti nemusejí mít žádné náboženské povědomí. Důležitý je však respekt k duchovnímu rozměru školy. Vzdělávání na církevních školách je zaměřeno nejen na obecně platné společenské zásady, přidaným aspektem je právě umožnění vzdělání a výchovy v křesťanském duchu. (srov. tamtéž)

4.2. Studium sociální práce na církevních vyšších odborných školách

Co se vzdělávání v oboru sociální práce týče, myslím si, že nejlépe tento stav popisuje Martínek, který k tomu říká: „Vyšší odborné vzdělání nebo vysokoškolské vzdělání bakalářského stupně v oboru sociální práce u nás poskytuje celkem 35 akreditovaných škol, které jsou členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci nebo s ní úzce spolupracují. Z nich je 10 zřizováno křesťanskými církvemi nebo jsou součástí teologických fakult. Tento podíl výsoce převyšuje celkový podíl křesťanských škol v našem vzdělávacím systému (cca 1%).“ (Martínek, 2008, s. 9)

Také samotní pracovníci těchto škol jsou si sami stále více vědomi těsného spětí sociální práce s teologií, kterýžto vztah a jeho následná reflexe může být zcela jistě pro oba obory velkým vzájemným přínosem. Tomu odpovídá také historie a skutečnost, že v naší kultuře byla sociální práce vždy významnou příležitostí pro angažovanost křesťanů a křesťanských institucí. Tento jev můžeme považovat za přirozený důsledek působení prvních křesťanských obcí a samotného sociálního étosu Bible. Proto také není divu, že podíváme-li se na poskytovatele sociální pomoci, nacházíme mezi nimi množství církví zřizovaných institucí, nebo alespoň pracovníků a dobrovolníků hlásících se k odkazu křesťanství. To platí také na poli vzdělávání. (srov. tamtéž)

Významným aspektem církevního školství je podle Ing. Daniela Kuchyňky také jeho evangelizační charakter. Na webových stránkách ČBK Kuchyňka uvádí, že v respektování a vyhledávání církevních škol ze strany české společnosti došlo v průběhu šestnácti let novodobého církevního školství k velkému rozvoji. Samotné církve si však podle něj nedostatečně uvědomují svůj potenciál evangelizace společnosti, který díky církevním školám mají. Kuchyňka považuje za důležitý a významný už jen fakt, že kdo projde církevní školou, má obvykle větší povědomí o církvi a náboženství obecně, a to i bez ohledu na jeho víru. (srov. Církevní školství, 2004)

Již výše bylo uvedeno, že nejčastějším garantem vzdělávání v sociální práci jsou právě vyšší odborné školy, popřípadě vysoké školy, přičemž procento církví zřizovaných voš sociální práce je v porovnání s necírkevními voš sociální práce mnohonásobně větší. (srov. Martínek, 2008, s. 9)

Následující podkapitola je tedy věnována legislativnímu vymezení vyšších odborných škol.

4.2.1. Institut vyšších odborných škol

Institut vyšších odborných škol u nás vznikl až v roce 1996. Legislativní zakotvení těchto škol bylo možno najít v té době platném zákoně č. 258/1996 Sb., O soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, jako mezistupeň mezi střední a vysokou školou a také ve vyhlášce MŠMT č. 265/1996 Sb., vyhláška MŠMT, kterou se stanovily podrobnosti o organizaci studia a jeho ukončování na vyšších odborných školách. Současnou právní podobu vyšších odborných škol je možno najít v zákoně č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), a to konkrétně v § 92 až 107, a dále potom ve vyhlášce k tomuto zákonu č. 470/2006 Sb., která pojednává o vyšším odborném vzdělávání. (srov. Dvořáková, 2010, s. 40-41)

Dle Školského zákona (Zákon č. 561/2004 Sb., Školský zákon), § 92 „(1) vyšší odborné vzdělávání rozvíjí a prohlubuje znalosti a dovednosti studenta získané ve středním vzdělávání a poskytuje všeobecné a odborné vzdělání a praktickou přípravu pro výkon náročných činností. (3) Délka vyššího odborného vzdělávání v denní formě je 3 roky včetně odborné praxe, u zdravotnických oborů vzdělání až 3,5 roku.“

V § 101 se hovoří o způsobu ukončení studia a dosaženém titulu absolventa: „Vyšší odborné vzdělávání se ukončuje absolutoriem. Dokladem o dosažení vyššího odborného vzdělání je vysvědčení o absolutoriu a diplom absolventa vyšší odborné školy. Označení absolventa vyšší odborné školy, které se uvádí za jménem, je "diplomovaný specialista" (zkráceně "DiS.")“. (tamtéž)

4.2.2. Církevní vyšší odborné školy vzdělávající v oboru sociální práce

Jelikož mě v rámci mého výzkumu zajímají názory studentů sociální práce z řad církevních škol, považuji za důležité uvést profily těchto škol, charakteristiky studijního oboru a společně s nimi také uvést specifika studia, vyplývající z církevního charakteru školy.

Církevních vyšších odborných škol vzdělávajících v oboru sociální práce, které jsou členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci je v České republice celkem šest. Tyto samostatně zřízené vyšší odborné školy jsou doplněny čtyřmi teologickými fakultami, které rovněž poskytují vzdělání v oboru sociální práce.

Protože účastníci mnou realizovaného výzkumu jsou studenti dvou Olomouckých vyšších odborných škol, také charakteristiku těchto škol jsem zařadila jako první. Zbývající čtyři školy jsou potom doplněním současného stavu vzdělávání budoucích sociálních pracovníků církevními vyššími odbornými školami. Záměrně zde nyní neuvádím charakteristiky studia na teologických fakultách vysokých škol. Těm se budu souhrnně věnovat v kapitole 5., a to právě v kontextu jejich srovnání s necírkevními vysokými školami vzdělávajícími v oboru sociální práce (které jsou také členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci a jejichž seznam je obsahem přílohy č. 1.).

4.2.2.1. CARITAS – Vyšší odborná škola sociální, Olomouc

Charakteristika školy a vzdělávacího oboru *charitativní a sociální práce*

Takto je poslání školy definováno na jejich oficiálních internetových stránkách: „Poslání CARITAS – Vyšší odborné školy sociální Olomouc vychází z biblické věty "Deus caritas est" (Bůh je láska) a z ní vyplývajícího vztahu k lidem okolo nás, především pak k lidem nemocným, starým, postiženým a v jakékoli životní nouzi. Naplňování tohoto poslání je uskutečňováno především přípravou, vzděláváním a osobnostní formací kvalifikovaných pracovníků. Ti by potom měli být schopni působit odpovědně na poli sociálních služeb a v těch oblastech života společnosti, kde dochází k uplatňování sociální, charitativní či humanitární práce. Škola je otevřena všem zájemcům o studium bez ohledu na jejich náboženské vyznání. Tím je zastoupen ekumenický rozměr školy. (CARITAS - VOŠs Olomouc, 2009)

Škola byla zřízena Arcibiskupstvím Olomouckým a je řádným členem Asociace vzdělavatelů v sociální práci. (srov. CARITAS – VOŠs Olomouc, 2009)

„Škola CARITAS-VOŠs Olomouc studujícím nabízí:

- kvalitní teoretickou přípravu opírající se o nejnovější vědecké poznatky i o nadčasové myšlenky vycházející z tisícileté křesťanské tradice služby bližním v nouzi
- praktické zkušenosti osvojené na mnoha různých odborných pracovištích v České republice i v zahraničí
- duchovní, etickou a mravní podporu a zázemí pro osobnostní rozvoj
- přátelský kolektiv těch, které spojuje cíl pomoci a služby druhým“ (tamtéž)

„Vzdělávací program charitativní a sociální práce byl koncipován na základě požadavku Arcidiecézní charity Olomouc, jakožto největšího nestátního poskytovatele sociálních služeb, a konzultací s poskytovateli sociálních služeb v regionu. Cílem je komplexně připravit absolventy na práci sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách, tzn. vybavit je veškerými teoretickými a praktickými znalostmi a kompetencemi pro výkon těchto náročných profesí. [...] Specifickým rozšířením studia je příprava na sociální práci realizovanou v církevních organizacích, zaměřená na křesťanské pojetí člověka a společnosti a na využívání potenciálu religiozity u klientů i pracovníků. Specifickou kompetencí absolventa je tedy schopnost rozvíjet diakonický charakter veškeré pastorační činnosti církve.“ (CARITAS – VOŠs Olomouc, 2009)

V časopise Sociální práce můžeme najít také rozhovor s ředitelem CARITAS - VOŠs Olomouc, který ve svém vyjádření o hodnotovém systému školy jen potvrzuje již výše řečeno: „Jsme školou církevní, katolickou. To neznamená, že bychom nebyli školou otevřenou. Pravě naopak. Zcela vědomě budujeme prostředí pluralitní, názorově otevřené a tolerantní. Za základ sociální práce považujeme onu „caritas“- milosrdnou lásku k bližnímu. Chceme vycházet ze základních hodnot křesťanské viny a na nich stavět naši službu. Vycházíme z přesvědčení, že spirituální rozměr je nedílnou součástí pomoci a podpory klienta a že je třeba s ním umět pracovat. Proto v našem studijním plánu jsou zařazeny základy teologie, křesťanská filozofie či sociální učení církve. To je také jedním z důvodů, proč při realizaci bakalářského studijního programu spolupracujeme s místní teologickou fakultou.“ (Bednář, Podle Bajer, 2003, s. 170)

4.2.2.2. Vyšší odborná škola sociální a teologická Dorkas, Olomouc

Charakteristika školy a vzdělávacího oboru *sociální a diakonická práce*

„Zřizovatelem VOŠ sociální a teologické DORKAS je Bratrská jednota baptistů. Posláním školy a cílem vzdělávacího oboru je komplexní příprava absolventů různých typů středních škol s maturitní zkouškou pro výkon profese sociálního pracovníka s kvalifikací podle zákona č. 108/2006 Sb., O sociálních službách.“ (VOŠ sociální a teologická Dorkas, 2011, s. 2-3)

„Specifickou profilací studia je příprava na sociální práci realizovanou v církevních a dalších křesťansky orientovaných organizacích, případně přímo v církevní sféře v oblasti katechetické, evangelizační a pastorační služby. Příprava na výkon křesťansky orientované sociální práce vychází světonázorově z prakticky orientovaného teologického vzdělání, v jehož rámci jsou studenti motivováni ke své duchovní formaci.“ (tamtéž)

Studium sociální práce na VOŠ sociální a teologické Dorkas je určeno všem uchazečům projevujícím respekt ke křesťanským hodnotám (bez ohledu na církevní příslušnost), a všem těm, kdo mají zájem o sociální práci a kladný vztah k teologickým aspektům vzdělávacího programu. (srov. VOŠ sociální a teologická Dorkas, neuvedeno) Absolvent vzdělávacího programu Sociální a diakonická práce je připraven na výkon profese sociálního pracovníka s kvalifikací podle zákona č. 108/2006 Sb., O sociálních službách. Uplatnění může najít všude tam, kde se provádí odborná sociální práce s klienty (jednotlivci, rodinami, skupinami a komunitami), tedy v široké škále sociálních institucí nejrůznějších zřizovatelů (stát, církev, neziskové organizace apod.)“ (srov. tamtéž)

V rozhovoru pro časopis Sociální práce (Podle Bajer, 2010, s. 145-146) se ředitel školy, Petr Hlaváček, zmiňuje o následujícím specifiku školy: „Při procesu vzdělávání usiluje škola o rozvíjení tří klíčových oblastí profesní přípravy: odborné, praktické a duchovní. Zvláštní péči o duchovní klima školního společenství má školní spirituálka coby zaměstnankyně zřizovatele školy.“

4.2.2.3. ETS – Vyšší odborná škola teologická a sociální, Praha

Charakteristika školy a vzdělávacího oboru *sociální práce a pastorage*

„Zřizovatelem ETS je Církev bratrská, ale studium je koncipováno ekumenicky pro všechny církve, kterým je blízká evangelikální teologie. Škola je členem Asociace vzdělavatelů v sociální práci, což svědčí o dobrém standardu výuky, studentům garantuje prostupnost mezi školami zaměřenými na sociální práci a posiluje specializaci semináře na otázky pastorage. Studium vede k získání odborných znalostí a dovedností, ale pamatujeme také na duchovní rozměr. K tomu slouží ucelený výklad Bible a biblického přístupu k životu, který prakticky propojuje křesťanskou víru a sociální práci.“ (Evangelikální teologický seminář, neuvedeno)

V rámci vzdělávacího programu pastorační a sociální práce jsou studenti připravováni k výkonu pastorační a sociální práce, a to včetně řízení a managementu. Studenti získávají schopnosti reflektovat spojení křesťanství a odborné pastorage v praxi. Absolventi jsou tak připraveni uspokojovat klientovy nároky ve všech oblastech – tělesné, sociální, duševní a duchovní. Důraz ve vzdělávání studentů je kladen na růst duchovního charakteru, odborných znalostí a praktických dovedností jedince. (srov. Evangelický teologický seminář, neuvedeno)

Hlavním záměrem ETS je mimo jiné vytváření vhodného prostředí a předpokladů pro duchovní rozvoj studentů. Naplňování tohoto cíle je zajištěno nejen vyučováním odborných předmětů, ale také například modlitebními setkáními, pravidelnými bohoslužbami a soustředěními studentů. Studenti se v záležitostech své osobní víry a hledání mohou obracet také na školního spirituála a jeho tým, který je pro na škole k dispozici. (srov. tamtéž)

4.2.2.4. Evangelická akademie VOŠ a SOŠ, Praha

Charakteristika školy a vzdělávacího oboru *sociální práce a sociální pedagogika*

„Evangelická akademie Praha je církevní škola zřízená Českobratrskou církví evangelickou, ale uvítá všechny studenty, tedy i členy jiných církví a nevěřící, kteří se ztotožňují s jejím posláním. Vyžaduje se náboženská a rasová tolerance a hluboký zájem o obor. Křesťanství na EA je hlavním specifickým znakem školy.“ (Evangelická akademie Praha, 2006)

Podmínkou pro studium na EA Praha tedy není náboženská orientace studenta, ale spíše jeho základní úcta a respekt k osobnosti každého jedince. Je tedy potřeba, aby k sobě byli všichni v duchu humanismu vzájemně tolerantní. Dalším ze znaků, pro který uchazeči o studium často volí právě tuto školu, je podle jejích vlastních slov právě její demokratický duch. (srov. tamtéž)

„Absolvent vyšší odborné školy je diplomovaným specialistou v oboru sociální práce (DiS.). Uplatní se ve funkci kvalifikovaného sociálního pracovníka v různých typech institucí poskytujících sociální služby.“ (Církevní školství, neuvedeno)

4.2.2.5. Evangelická akademie – VOŠ sociálně právní, Brno

Charakteristika školy a vzdělávacího oboru *sociálně-právní činnost*

EA Brno je církevní, ekumenicky otevřenou školou. Křesťanská motivace je patrná nejen ve výuce, ale také v životě školy a jejich studentů. Zaměstnanci školy usilují o atmosféru porozumění, tolerance, obětavosti a pomoci. Křesťanský aspekt školy je patrný také v pravidelných bohoslužbách každých 14 dní a také při příležitosti významných událostí (svátky, zahájení a ukončení školního roku...) (srov. Vyšší odborná škola – Evangelická akademie Brno, neuvedeno)

„Absolvent VOŠ sociálně právní je připraven pro výkon funkce sociálního pracovníka v různých typech organizací, zabývajících se sociální problematikou. Pro úspěšné zvládnutí úkolů je potřebné, aby sociální pracovník načerpal dostatek teoretických znalostí, praktických dovedností a splňoval i určité etické normy.“ (tamtéž)

„Hlásit ke studiu se mohou všichni, kteří jsou nábožensky tolerantní a mají respekt k základním křesťanským hodnotám.“ (Církevní školství, neuvedeno)

4.2.2.6. JABOK – VOŠ sociálně pedagogická a teologická, Praha

Charakteristika školy a vzdělávacího oboru *sociální práce a sociální pedagogika*

„Jabok připravuje vychovatele, sociální a pastorační pracovníky s důrazem na výchovu mládeže. Náboženské přesvědčení nerozhoduje, avšak Jabok staví na křesťanských hodnotách a poskytuje i základní teologické vzdělání. Absolventi se

uplatní v sociální oblasti v církevních, státních a neziskových zařízeních.“ (Církevní školství, neuvedeno)

„Absolvent VOŠ Jabok splňuje požadavky na výkon povolání sociálního pracovníka v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., O sociálních službách, požadavky pro přímou pedagogickou činnost jako vychovatel, pedagog volného času nebo jako asistent pedagoga v souladu s příslušnými ustanoveními zákona č. 563/2004 Sb., O pedagogických pracovnících, a zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon. Zároveň se může podílet na poskytování pastorační a spirituální péče, pokud to umožňují vnitřní ustanovení příslušné křesťanské církve nebo organizace, která tuto péči nabízí. Dále může absolvent kvalifikovaně vykonávat profesi sociálního pracovníka podle § 109 a § 110 odst. 4a zákona č. 108/2006 Sb., O sociálních službách ve všech typech zařízení sociálních služeb (§ 34 zákona č. 108/2006 Sb.).“ (JABOK – VOŠ sociálně pedagogická a teologická, neuvedeno)

Kromě jiných získaných dovedností je si absolvent vědom také potřeby holistického chápání člověka, umí posoudit životní a sociální situaci potřebných osob, rozeznávat příčiny a důsledky jejich obtíží a možnosti jejich překonání. Orientuje se v oblasti církví a náboženských institucí, je si vědom možných přínosů, ale i rizik náboženské víry uplatňujících se v sociální, pedagogické či pastorační práci. Absolvent umí uplatňovat základní přístupy a modely pastorační práce v praxi. Ve svých postojích vyjadřuje respekt k lidským právům a je schopen docenit společnost založenou na evropských křesťanských hodnotových základech. (srov. tamtéž)

5. Studium sociální práce v kontextu institutu Minimálních standardů vzdělávání v sociální práci

Další uváděné vyšší odborné školy a univerzity (viz. příloha č. 1.) jsou taktéž členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Rozdíly mezi školami církevních zřizovatelů a školami necírkevními jsou nejen v jejich právním typu (vyšší odborné školy, veřejné vysoké školy, příspěvkové organizace) nebo právě v jejich zřizovateli, ale značné rozdíly mezi jednotlivými školami jsou patrné také v konkrétních studijních plánech.

Při studiu sociální práce na některé z necírkevních vyšších odborných škol nebo univerzit se můžeme ve studijních plánech setkat s velmi podobným pojetím oboru. To souvisí také se zavedením institutu Minimálních standardů vzdělávání v sociální práci.

Minimální standardy vzdělávání v sociální práci jsou součástí stanov Asociace vzdělavatelů v sociální práci a slouží především k vymezení obsahu studia sociální práce jakožto minimálního souboru studijních předmětů a také zásad studia. Na základě dodržování těchto stanovených standardů je školám umožněno podstoupit akreditační řízení. (srov. Havrdová, 1999, s. 84)

„Akreditačním řízením se rozumí proces nezávislého hodnocení studia komisí vysokoškolských učitelů sociální práce, sociální politiky a příbuzných oborů (případně za účasti sociálních pracovníků a zaměstnavatelů), jehož kladný výsledek je potvrzením dobré jakosti výuky.“ (Havrdová, 1999, s. 84)

Dle těchto Minimálních standardů musí být absolventi studia sociální práce vybaveni takovými teoretickými znalostmi z oblasti psychologie, sociologie, práva, sociální politiky, filosofie, teorie řízení a metodologie výzkumu, takovými komunikačními a psychosociálně terapeutickými dovednostmi, a takovými organizačními schopnostmi, aby mohli způsobně vykonávat individuální nebo skupinové práce s klienty a aby ve svém regionu dokázali provádět komunitní sociální práci a věnovat se výzkumné činnosti. (srov. tamtéž)

Podíváme-li se tedy do jakéhokoli studijního plánu, najdeme v něm okruhy předmětů, které vznikly jako výsledek konsensu v Koordinační radě pro minimální standardy (KRMSSP) v .r. 1993., později doplněné Vzdělávacím standardem pro tříleté

pomaturitní studium (kterýžto standard upřesňuje a rozvíjí minimální standardy) o 2 nové okruhy. (srov. Havrdová, 1999, s. 88)

Těmito okruhy jsou podle Vzdělávacího standardu následující:

- Teorie a metody sociální práce
- Sociální politika a sociální instituce
- Etika sociální práce
- Rizikové skupiny
- Problematika menšin
- Právo pro sociální pracovníky
- Praxe v sociální práci
- Filosofické otázky sociální práce
- Psychologie pro sociální pracovníky
- Sociologie pro sociální pracovníky
- Metody a techniky sociálního výzkumu
- Sociální aspekty zdraví a nemoci
- Cizí jazyk
- Informatika (Havrdová, 1999, s. 89)

Zvláštním případem je studium oboru sociální práce na Univerzitě Karlově, Jihočeské Univerzitě v Českých Budějovicích, Univerzitě Hradec Králové a Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (na této fakultě je obor sociální práce realizován ve spolupráci s CARITAS – Vyšší odbornou školou sociální Olomouc a je shodný s programem, který je nabízen v rámci studia na této škole, proto se zmiňované fakultě ve svých dalších řádcích nebudu záměrně věnovat), které jsou svým charakterem prakticky totožné (nebo se alespoň velmi blíží) pojetí sociální práce na církevních vyšších odborných školách. U prvních dvou zmíněných univerzit lze tuto skutečnost přičítat faktu, že studium sociální práce je zaštiťováno teologickou fakultou dané univerzity. Díky tomu je i ve studiu sociální práce zaručen jakýsi teologický rozměr.

O teologické dimenzi ve studiu sociální práce můžeme hovořit také v souvislosti se samotným názvem oboru. Podíváme-li se napříč nabídkou oborů sociální práce, nabízejí se nám nejrůznější alternativy názvu. Nejčastější je pouhý název *sociální práce*.

Obory na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, teologické fakultě Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích a na Ústavu sociální práce Univerzity Hradec Králové nesou název *sociální a charitativní práce*. Právě přívlastek *charitativní* je to, co ze všeobecné sociální práce dělá obor zcela specifický. A tak můžeme, díky tomuto přívlastku, hovořit o teologickém rozměru oboru sociální a charitativní práce na Ústavu sociální práce Univerzity Hradec Králové, i přesto, že se nejedná o studium na teologické fakultě či na církevní škole.

Ve studijních plánech těchto tří oborů sociální a charitativní práce, společně se studijními obory církevních vyšších odborných škol (viz. výše) můžeme najít všechny zmíněné všeobecné i odborné předměty podle Minimálního standardu vzdělávání, navíc však tyto studijní plány obsahují také specificky teologické předměty. Těmi jsou například: základy křesťanství, křesťanská etika, teologické základy sociální práce, dějiny charitativní práce, charitativní a pastorační péče, praktická teologie, spirituální teologie. (srov. příloha č. 2. např.: Studijní plány VOŠ sociální a teologická DORKAS, JABOK – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická)

6. Teologický rozměr studia sociální práce

Vidíme tedy, že teologický rozměr studia sociální práce je patrný především (a s výjimkou oboru *sociální a charitativní práce* na Univerzitě Hradec Králové) ve studiu na církevních školách vzdělávajících v tomto oboru.

Ve svém příspěvku v knize M. Opatrného a M. Lehnera *Teorie a praxe charitativní práce* se v návaznosti na zjištění stavu o zastoupení teologicky náboženské učební nabídky na církevních vysokých školách sociálního zaměření v Německu, věnuje Stephanie Bohlen otázce po nároku zastoupení teologických předmětů ve studiu sociální práce také na státních vysokých školách, kde se s nimi v současné době nesetkáváme. (srov. Bohlen, 2010, s. 28) Obdobně můžeme situaci vnímat také v kontextu České republiky.

Nepřítomnost teologicky náboženské učební nabídky na státních vysokých školách tak podle Bohlenové vyvolává otázku po statutu teologie na vysokých školách sociální práce. Přítomnost těchto teologických předmětů na církevních vysokých školách se odůvodňuje pouze zájmem církve nejen o odbornou kvalifikaci studentů, ale také snahou umožnit jim i náboženské vzdělání. Avšak spojení teologie se sociální prací není z věci samé předmětem odborně vědecké reflexe sociální práce. (srov. tamtéž)

Zde se Bohlenová ptá, zda „může teologie sdělovat něco věcně důležitého k sebechápání sociální práce, takže dialog teologie a sociální práce by měl mít své místo nejen na církevních, ale i na státních vysokých školách?“ (Bohlen, 2010, s. 28)

V odpovědi na takto vznesený nárok na zastoupení teologie ve studiu sociální práce vychází Bohlenová z toho, „že stejně jako profesní etika by měla mít své místo mezi předměty studia sociální práce také teologie, kterou nelze redukovat jen na teologickou etiku.“ (tamtéž)

Bohlenová dále formuluje svou tezi takto: „Teologická reflexe má významnou funkci v procesu chápání podstaty a společenské funkce sociální práce, pokud tematizuje hluboké dimenze sociální práce, bez jejichž objasnění nemůže dojít k fundovanému chápání sociální práce. Kvůli sebechápání sociální práce na základě objasňování jejich vlastních hlubokých dimenzí musí být tedy teologie uznávána jako věda relevantní pro sociální práci, a to jak na církevních, ta také na státních vysokých školách.“ (Bohlen, 2010, s. 28)

Tímto příspěvkem o významu teologie pro sociální práci a o nároku zastoupení předmětů teologického zaměření v samotném studiu sociální práce završuji teoretickou diskusi o vzájemném vztahu sociální práce a teologie. V návaznosti na diskutovaný stav o zastoupení vzdělavatelů v sociální práci, nabízejících tento teologický rozměr sociální práce, se i navzdory skutečnosti, že se v tomto případě jedná spíše o zlomek vzdělavatelů, který tento rozměr sociální práce nabízejí, domnívám, a také na základě vlastní zkušenosti soudím, že tato dimenze může sociálním pracovníkům, a to nejen těm věřícím (nebo řekněme explicitně křesťanským), být bohatým zdrojem inspirace ve výkonu povolání a v samotném rozvoji jejich osobnosti.

B. Praktická část

1. Typ výzkumu

Pro svůj výzkumný záměr jsem zvolila kvalitativní přístup. A to především z důvodu povahy zkoumaného jevu, kdy se domnívám, že volba kvalitativního přístupu je zde mnohem vhodnější, neboť se jedná o, pro respondenty, osobní téma a jde-li nám o pochopení toho, jaký význam danému zkoumanému fenoménu přiřkládají samotní respondenti, je pro nás kvalitativní přístup tím pravým přístupem. Další důvod byl také ten, že se jedná o oblast značně širokou a pro účely realizovaného výzkumu je tedy vhodnější použití kvalitativního přístupu z důvodu jeho volnějšího a pro respondenty méně strukturovaného charakteru.

Podle Hendla je „kvalitativní výzkum široké označení pro rozdílné přístupy.“ (Hendl, 2005, s. 50)

Mnou realizovanému výzkumu potom nejvíce odpovídá takový kvalitativní přístup, o kterém pojednává Miovský. Ten popisuje kvalitativní přístup především v kontextu psychologických věd, a to takto: „Kvalitativní přístup je v psychologických vědách přístupem využívajícím principů jedinečnosti a neopakovatelnosti, kontextuálnosti, procesuálnosti a dynamiky a v jeho rámci cíleně pracujeme s reflexivní povahou jakéhokoli psychologického zkoumání. Pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných psychologických fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod.“ (Miovský, 2006, s. 18)

Dalším důležitým aspektem kvalitativního přístupu je podle Dismana jeho cíl, kterým je porozumění. (srov. Disman, 1998, s. 286)

V našem případě jde především o porozumění významu, jaký přiřkládají respondenti teologickému rozměru studia sociální práce a křesťanskému zázemí na studované škole.

2. Formulace výzkumného problému

Za onen výzkumný problém považuji především otázku po vlivu křesťanství na nevěřící studenty, jako jednoho z aspektů výuky sociální práce na církevních školách vzdělávajících v tomto oboru. Zajímá mne zejména respondentův názor na vzájemný vztah sociální práce a křesťanství. Dále se snažím zjistit, zda samotný církevní charakter školy je pro respondenta, jako pro studenta, jakkoli významný.

3. Formulace výzkumných otázek

Na základě výzkumného problému jsem formulovala následující kategorie výzkumných otázek:

Kategorie 1: Význam teologického rozměru ve studiu sociální práce

- Jaký je respondentův názor na vztah křesťanství a sociální práce?
- Jaký je vztah respondenta k předmětům teologického zaměření ve studiu?

Kategorie 2: Křesťanské zázemí školy a jeho význam pro studenta

- Jak respondent vnímá křesťanský charakter školy a její zázemí?

4. Metoda získávání dat: polostrukturovaný rozhovor

4.1. Popis metody

Pro realizaci vlastního výzkumného záměru jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhvoru. Jedná se o jakousi střední cestu mezi výzkumnými metodami, kdy dvě krajní formy jsou představovány na jedné straně metodami pevně dané struktury otázek a na straně druhé metodami výrazně volnými, jejichž struktura není striktně pevně dána. (srov. Hendl, 2005, s. 164)

Tuto metodu jsem zvolila především pro její flexibilní charakter, který mi dovoluje reagovat na konkrétní, v rozhovoru nastalé situace.

4.2. Technika „rozhovor pomocí návodu“ a její konkretizace

Pro tvorbu vlastních otázek, které budu jednotlivým respondentům pokládat jsem využila techniky, kterou Hendl nazývá „rozhovor pomocí návodu“. Výhoda použití takového návodu pro rozhovor spočívá podle Hendla v jistotě využití všech pro tazatele významných témat, přičemž je zcela v kompetenci tazatele v jakém pořadí a jakým způsobem získá informace, které pomohou daný problém ozřejmit. Tento návod tazateli dává také volnost přizpůsobovat si formulace jednotlivých otázek dle potřeby v konkrétní situaci a tím flexibilně reagovat na respondenta. (srov. Hendl, 2005, s. 174)

Právě poslední podmínku flexibility považuji za jednu z nejzásadnějších, a to právě s ohledem na výzkumné téma, které je poměrně široké. Jsem si samozřejmě vědoma i rizik, s touto volbou spojených. Domnívám se však, že pro účely tohoto zkoumání je tato mnou vybraná metoda zcela adekvátní.

Konkretizace návodu potom spočívá ve stanovení obecného tématu, vedlejšího tématu a k tomu přidružených okruhů otázek, které nás zajímají. Dále dochází k uspořádání těchto témat do vhodného pořadí. Poté se zamyslíme nad konkrétní podobou jednotlivých otázek, zřetel klademe také na pořadí otázek. V závěru si promyslíme také doplňující a prohlubující otázky. (srov. Hendl, 2005, s. 175)

Obecná témata jsem v tomto případě volila shodná s kategoriemi výzkumných otázek.

Obecné téma č. 1: Význam teologického rozměru ve studiu sociální práce

V tomto případě jsem si stanovila dvě vedlejší témata a to:

- Pohled na křesťanství a jeho vztah k sociální práci ze strany respondenta a
- Názor respondenta na úlohu předmětů teologického zaměření ve studiu

V rámci těchto témat jsem zvolila následující okruhy otázek:

- Co vedlo respondenta ke studiu sociální práce
- Co pro něj hrálo roli při výběru konkrétní školy
- Jaké jsou respondentovy zkušenosti s křesťanstvím
- Jak respondent vnímá spojitost křesťanství a sociální práce
- Co pro respondenta znamená přítomnost předmětů teologického zaměření ve studiu
- Vnímá respondent křesťanský aspekt i v jiných předmětech studia

Obecné téma č. 2: Křesťanské zázemí školy a jeho význam pro studenta

V rámci tohoto tématu jsem stanovila tyto okruhy otázek:

- Jak se respondentovi na škole líbí
- Zda respondentovi škola poskytuje možnosti rozvoje nejen profesního, ale také osobního
- Jestli, a pokud ano, tak jak respondent vnímá církevní zázemí školy

Jak už bylo v popisu metody zmíněno, mnou stanovený návod slouží především k ukotvení témat a toho, co mě v danou chvíli s daným respondentem zajímá. Je tedy značně variabilní v závislosti na průběhu konkrétního rozhovoru.

5. Výběr výzkumného vzorku

Jako metodu pro výběr vzorku jsem zvolila metodu stratifikovaného záměrného (účelového) výběru, tak jak o ní píše Miovský: „Základní princip stratifikovaného záměrného výběru vychází z toho, že základní soubor je možné dle vybraných kritérií rozdělit do určitých vrstev. Posléze pak z těchto vrstev vybíráme zástupce.“ (Miovský, 2006, s. 136) V prvním kroku jsem církevní vyšší odborné školy sociální práce rozdělila do dvou skupin, a to na školy zřizované římskokatolickou církví a školy zřizované některou z protestantských církví. Z každé skupiny jsem následně vybrala jednoho zástupce. Výsledný vzorek je tedy tvořen z nevěřících studentů CARITAS - Vyšší odborné školy sociální Olomouc, jakožto školy zřizované římskokatolickou církví, a nevěřícími studenty Vyšší odborné školy sociální a teologické DORKAS, která zastupuje školy zřizované některou z protestantských církví. Tuto metodu jsem zkombinovala s metodou samovýběru pro vzorek skupiny CARITAS - VOŠs Olomouc a metodou sněhové koule pro vzorek skupiny VOŠ sociální a teologické DORKAS. Metodu samovýběru jsem u prvně zmiňované skupiny použila především z toho důvodu, že tuto skupinu znám osobně, jelikož se jedná o moje spolužáky a tak se tedy tato metoda jevila jako nejvhodnější. Podle Miovského je tato metoda také „založena na principu dobrovolnosti, respektive aktivního projevení zájmu zapojit se do výzkumné studie. Jedná se o situaci, kdy více potenciálním účastníkům výzkumu nabízíme možnost se do výzkumu zapojit a je na jejich volbě, zda tak učiní, či nikoli.“ (Miovský, 2006, s. 133) V rámci této skupiny se mi tedy podařilo vybrat 4 respondenty – ženy.

Pro výběr zástupců z VOŠ sociální a teologické DORKAS jsem navíc využila metody sněhové koule a to z jednoho praktického důvodu, neboť neznám mnoho studentů této školy. Záměrným výběrem jsem tedy nejdříve vybrala jednu studentku, kterou jsem oslovila a která mi dále navrhla další účastníky.

Snowball technique (metoda sněhové koule) spočívá podle Dismana na výběru jedinců pomocí původního informátora, který nás vede právě k oněm dalším členům našeho cílového vzorku. (srov. Disman, 1998, s. 114) I z této skupiny jsem tedy nakonec zvolila 4 zástupce, rovněž ženy. Konečný cílový vzorek tedy sestává ze 4 nevěřících studentek 3. ročníku CARITAS - VOŠs Olomouc a 4 nevěřících studentek 1. a 2. ročníku VOŠ sociální a teologické DORKAS. Nehomogenost v uvedených studovaných ročnících nebyla záměrná, jedná se spíše o výsledek situační, kdy v době

konání rozhovorů byly tyto ročníky dostupné. Domnívám se však, že tato skutečnost nemá na výzkum významné zkreslující účinky.

Obdobný problém, bychom mohli nalézt také u pohlaví vzorku, který sestává pouze z ženského pohlaví. Tuto skutečnost můžeme přičítat také převážně feminizovanému vzorku, kdy najít nevěřícího studenta – muže, je s ohledem na místní a časové možnosti poněkud obtížné.

V tabulce č. 1 jsou uvedeny základní charakteristiky výzkumného souboru. Jména jednotlivých respondentů jsou změněna, aby byla zachována anonymita těchto respondentů.

Jméno	Škola	Ročník
Aneta	CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	3.
Květa	CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	3.
Petra	CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	3.
Tereza	CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	3.
Martina	Vyšší odborná škola sociální a teologická DORKAS	2
Lucie	Vyšší odborná škola sociální a teologická DORKAS	2.
Eliška	Vyšší odborná škola sociální a teologická DORKAS	1.
Anna	Vyšší odborná škola sociální a teologická DORKAS	1.

Tabulka č.1 Základní charakteristiky výzkumného souboru

6. Kódování dat

Podle Miovského spočívá proces kódování dat v přiřazování klíčových slov či symbolů k částem textu, Tato operace umožňuje snadnější a rychlejší práci s částmi textu a také snadnou následnou manipulaci s většími významovými celky. V procesu kódování tak dochází k identifikaci a systematickému označování významových celků dle vytvořených kritérií. (srov. Miovský, 2006, s. 220)

Pro Reichela má kódování v kvalitativním výzkumu jiný význam než při výzkumu kvantitativním. Kvalitativní kódování vnímá jako členění větších souborů údajů na dílčí celky, které jsou následně pojmenovávány a kategorizovány. Tento proces se během samotné analýzy dat několikrát opakuje a zpřesňuje, což výzkumníkovi umožňuje práci se stále rozsáhlejšími datovými soubory. (srov. Reichel, 2009, s. 165)

7. Výstupy výzkumu

Tato kapitola slouží k podání výzkumem zjištěných dat, které jsem procesem transkripce převedla a následně upravila do této finální podoby.

Interpretace samotných výsledků je prokládána doslovnými citacemi respondentů, čímž je zaručeno zvýšení validity výzkumných dat.

Cílem této kapitoly je tedy seznámit čtenáře s výpověďmi respondentů, které jsem ve shodě s definovanými kategoriemi výzkumných otázek klasifikovala do následujících výpovědních kategorií:

Kategorie 1: Význam teologického rozměru ve studiu sociální práce

- **Jaký je respondentův názor na vztah křesťanství a sociální práce?**

1. Reflexe vztahu křesťanství a sociální práce z historického hlediska
2. Reflexe křesťanství jako základního či obohacujícího prvku sociální práce
3. Význam křesťanství v sociální práci využívající holistický přístup ke klientům

- **Jaký je vztah respondenta k předmětům teologického zaměření ve studiu?**

1. Názor na zařazení teologicky zaměřených předmětů do studia

Kategorie 2: Křesťanské zázemí školy a jeho význam pro studenta

1. Jak respondent vnímá křesťanský charakter školy a její zázemí?

7.1. Význam teologického rozměru ve studiu sociální práce

7.1.1. Reflexe vztahu křesťanství a sociální práce z historického hlediska

V rámci provedeného výzkumu více než polovina respondentů, konkrétně 5 z celkového počtu 8 respondentů, přímo zmínila, že vnímá jisté spojení mezi křesťany poskytovanou pomocí a projevy křesťanství v historii a současnou sociální prací.

První respondentka Aneta se například domnívá, že morální zásady vycházející z křesťanství jsou již od dávných dob nedílnou součástí společnosti, a že se tyto hodnoty stále předávají z generaci na generaci. Dále se také domnívá, že tyto hodnoty a křesťanské základy není možno jen tak přehlížet či jinak opomíjet nebo dokonce zamítat. A to z toho důvodu, že *„přeci jenom to není tak dlouho, kdy celá společnost byla vlastně dá se říct věřící, nebo ne věřící, jakože křesťansky založená. A i když se od toho pomalu upouští, [...] tak pokud prostě člověk pořád omílá, omílá, omílá, pořád se to staví na nějakým jednom základě, tak nejde ty základy jenom tak smazat a začít stavět na něčem jiném.“*

Dále se Aneta zmiňuje o samotné povaze sociální práce, která podle ní vychází právě z křesťanství: *„Přijde mi to, že jak kdyby prostě to, ne křesťanství obohacovalo sociální práci – to určitě, ale vlastně dá se říct, že celá sociální práce je založena na křesťanství.“* Toto založení vnímá respondentka podle vlastních slov ve skutečnosti, že *„vlastně celkově ta církev a charita prostě bývala propojována už od věky věků, se sociální prací, kdy oni vlastně byli dá se říct takovými samaritány. Jakože když se město tenkrát na všechny vykašlalo tak práci převzala charita.“*

Druhá respondentka Květa zastává podobný názor co se týče křesťanských základů naší společnosti, jako Aneta. Domnívá se, že *„celá evropská společnost je prostě postavena na pilířích antiky a křesťanství. Takže i když prostě třeba v dnešní době nebo tady v Evropě, pokud teda nejsi členem nějaký etnický menšiny nebo tak, tak vesměs prostě jsi vychovávána v těch křesťanských normách nebo hodnotách, takže i když prostě nepraktikuješ nějak, nebo nejsi věřící přímo nevěříš v boha, tak prostě tvé chování je tím hodně ovlivněno. Jo, že třeba v dnešní době, bych řekla, třeba oproti době já nevím před 80ti lety už ten vliv není tak patrný, ale myslím si, že pořád to naše chování a přemýšlení o věcech je tím hodně ovlivněno.“*

Květa také poukazuje na dominantní postavení církví zřizované Charity na poli poskytování sociální pomoci a s tím spojený nárok o důležitosti tématu.

„A zvláště když se prostě podíváš, tak pořád jak kdyby charity jsou hodně dominantní co se týče poskytování nějaké pomoci. To vím třeba u nás v Pavlovicích, tak tam třeba v podstatě sociální práce, jak kdyby třeba příspěvková organizace poskytuje seniorům, ale ostatní služby jsou prostě charita. Jo, že to je prostě charitní organizace. Takže si myslím, že je důležitý.. nebo jako z mého pohledu si myslím, že i na jiných školách by bylo docela dobrý, aby ten student byl připraven na to, že třeba jednou když půjde pracovat do charitativní organizace, aby věděl na čem je založená, jaký prostě jsou ty základy.“

Velký význam křesťanství pro sociální práci vnímá Květa také právě v jeho univerzalistickém a sociálním přesahu a dodává, že vliv křesťanství nemusí být omezen pouze na zdroj motivace pro sociální pracovníky z řad křesťanů, ale může být všeobecnou inspirací pro všechny, kdo chtějí jakkoli pomáhat druhým.

„Tazatel: Hmm. A myslíš si teda, že to křesťanství tak jak vlastně ta škola – caritas je církevní a učí tu sociální práci, tak že to křesťanství může mít nějaký vliv na tu sociální práci v něčem?“

Respondent: „No určitě. Má to vliv na sociální práci. Ty je to takový těžký no, protože i když někdo prostě bude anarchista, tak nemůže říct, že třeba by nechodil na školu zřízenou státem jo, nebo něco takového. A je to takový přirovnání. Ale myslím si, že určitě to má vliv, protože jak už jsem to říkala, že ta společnost je stavěna prostě na těch křesťanských pilířích, ale myslím si, že, jako určitě tam to, jako teď jsem chtěla říct, že jsou i vlastně jinačí filosofické směry, který jsou prostě takhle zaměřený, kromě náboženství, křesťanství. Dost důležitý problém jakoby třeba když vezmeš Nietzscheho a podobný prostě filosofy, tak jak kdyby najít, která ta filosofie je taková universalistická nebo, která by to dávala té práci ten smysl sociální, jaká ho má teď. Ale určitě to křesťanství má vliv a myslím si, že když už ne jako způsobený tím, že ty to děláš tu práci a jsi jakoby hnaná tou křesťanskou ideou, že je to pro tebe prostě inspirace.“

Respondentka Tereza na otázku, zda vnímá nějakou spojitost křesťanství a sociální práce odpověděla, že určitě spojitost vnímá a to konkrétně v tom, že *„už dříve se vlastně ta církev zabývala tím pomáháním chudým a nemocným a starala se o ně, a i teď se o ně vlastně stará ve velkém rozsahu, jak je tady třeba Arcidiecézní charita a*

Charita Olomouc třeba ten Samaritán pro lidi bez domova, azylové domy. To v tom hraje určitě pořád významnou roli.“

Podobně se o vztahu křesťanství a sociální práce vyjádřila také Lucie, podle níž je tento význam patrný také v historickém projevu křesťanství jako služby lidem a v existenci institucí poskytujících sociální služby, které vycházejí z křesťanských zásad, principů.

„Tazatel: A myslíš si, že to křesťanství může mít i něco společného se sociální prací?“

Respondent: „No, to asi určitě. Protože si myslím, že ta sociální práce se vlastně podle mě odvíjí od křesťanství, třeba ta diakonie nebo takhle, služba lidem. Takže to si myslím, že určitě. [...] Že třeba i plno těch institucí nebo sociálních služeb jakoby že vychází asi z těch křesťanských zásad, principů. Je tam hodně věřících lidí, jako asi možná víc než normálně, podle mě.“

Poslední respondentka Anna se taktéž domnívá, že spojení křesťanství se sociální prací je možno vnímat již z historie, kdy církev pomáhala například otrokům a ženám bez manželů, a že tedy ta dřívější charitativní práce existovala již tehdy, a to právě v této podobě. Dnešní sociální práci potom respondentka vnímá jako návazání na tuto minulou charitativní praxi: *„Já si myslím, že je to celkově jakože propojený, že už vlastně dávno když třeba se pomáhalo těm otrokům a ženám bez manželů, že už vlastně tam ta charitativní práce nějaká nebo sociální práce byla. Já si myslím, že je to takový jakože nevázaní z té doby minulé do dnešní. Já si myslím, že je to hodně propojený tady ty práce.“*

Z výše uvedených odpovědí jednotlivých respondentů vidíme, že většina z nich považuje křesťanství za důležitý a historicky podmíněný zdroj angažovanosti na poli pomoci sociálně slabým. Dále je ve výpovědích respondentů reflektována role Charity jako významného poskytovatele sociálních služeb a historicky projevované charitní péče jakožto ekvivalentu k současné sociální práci. Dle respondentů tak působení církve v oblasti sociální práce hraje i dnes významnou roli.

7.1.2. Křesťanství jako základní či obohacující prvek sociální práce

Křesťanství jako jakýsi prvek sociální práce vnímali všichni respondenti. Rozdílly v tomto jejich vnímání pramení především v míře důležitosti, kterou jednotlivý respondent tomuto prvku přikládá. Zatímco někteří se o křesťanství vyjadřují jako o základním stavebním kamenu sociální práce, bez něž by sociální práce byla značně ochuzena, jiní zase vnímají křesťanství pouze jako jakousi přidanou hodnotu k sociální práci, která když je přítomná, je to prospěšné, ale když není, tak se nic neděje.

Aneta nejdříve vnímá tento prvek křesťanství jako jakési obohacení, které pracovníkovi otvírá další dimenzi a tím obohacuje tu samotnou sociální práci. Svůj poznatek opírá respondentka o vlastní zkušenost s profesionálními pomáhajícími pracovníky, u kterých se často setkala s tím, že tento křesťanský prvek ve své práci neuplatňují. V tom respondentka vidí jakési ochuzení v celkovém kontextu jejich práce. „*Tazatel: A myslíš si, že vlastně ty křesťanské základy nebo to křesťanství samotné může mít i něco společného se sociální prací?*“

Respondent: „No já jsem se ze začátku nad tím hrozně zamýšlela, protože první můj postoj byl v tom, že když jsme měli první jakože nějakou tu hodinu křesťanské nauky nebo to co se křesťanství týkalo, tak můj první postoj byl v tom, že pořád je to lepší jako matika (smích). Já jsem úplně tupá prostě na matiku. Ale postupem času člověk, i já jsem nad tím hodně přemýšlela, jakože proč se to zahrnuje jako do té výuky, ale už to vím, protože tomu sociálnímu pracovníkovi to otevře úplně nějakou další dimenzi. Jde to fakt vidět, jakože i když třeba vidím lidi, kteří jsou jako profesionální a nemusí být ani sociální pracovníci, ale nevezmou do toho ten křesťanský prvek jo, tak je to takový ochuzený.“

Svůj názor poté shrnuje do tvrzení, že „*jak kdyby prostě to - ne křesťanství obohacovalo sociální práci – to určitě, ale vlastně dá se říct, že celá sociální práce je založena na křesťanství [...] a, že vlastně křesťanství je základním kamenem sociální práce. Jako celkově ty hodnoty, historie jako křesťanství i sociální práce když se to vezme, to je všechno tak úzce spojený, že si nedokážu představit, že by byla sociální práce bez křesťanství.*“

Květa vnímá křesťanství nejen jako důležitý zdroj motivace především pro sociální pracovníky z řad křesťanů, ale také jako významný zdroj inspirace pro všechny sociální pracovníky.

Respondentka Petra se domnívá, „že každý člověk by mohl vědět, co to je třeba to Desatero. Že to je takový základ a kdyby se podle toho každý člověk řídil, tak ta společnost asi vypadá trochu jinak.“

Obecně vzato se Petra nedomnívá, že by křesťanství významně ovlivňovalo sociální práci. Spíše může být jakousi inspirací, ale také nemusí. Dle respondentky tak záleží především na individuálním přístupu člověka, zda nějaké křesťanské prvky propojí se sociální prací a zda jej to obohatí, nebo ne.

„Tazatel: *Hmm. To je zajímavé. A takže celkově myslíš si jako, že to křesťanství může nějak ovlivnit tu sociální práci v té praxi?*

Respondent: „Může, ale nemusí. Že prostě když člověk jako bude, kdybych já chtěla a vyloženě se na to třeba zaměřila a víc se třeba zabředla do toho křesťanství a víc by mě to třeba zajímalo, já neříkám, že je mi to úplně jako lhostejný, třeba ty základní věci je dobrý vědět, ale jako nemám tu potřebu se úplně do toho nějak ponořit. Takže třeba jak říkám, ten kdo chce, tak to nějakým způsobem propojí nebo ho to obohatí a ten kdo ne, tak ne no.“

Stejně jako Aneta vnímá i Martina křesťanství jako základ sociální práce. Domnívá se, že „to patří prostě k sobě a je to propojený, propletený a nemůže to být odtržený od sebe.“ Tohle úzké spojení a neoddelitelnost křesťanství od sociální práce vidí také v obsahu obou předmětů. Na otázku, na základě čeho vnímá tohle propojení odpovídá Martina následovně: „Na základě toho, že když se učíme tu víru, křesťanství, tak je tam podstatě to, co v sociální práci – pomáhat druhým, láska, obětavost, pokora. A to všechno musí být v tom člověku, když pomáhá lidem. [...] Tak to prostě cítím, že to patří k sobě. Už když se to učím.“

Také Lucie se domnívá, že se sociální práce významným způsobem odvíjí od křesťanství. Proto taky například mezi pracovníky poskytující sociální služby je možno najít hodně věřících lidí a samotné některé sociální služby jsou poskytovány v souladu s křesťanskými zásadami a principy. Křesťanství jde tedy podle Lucie se sociální prací ruku v ruce.

Podobně jako Aneta se i Eliška domnívá, že křesťanská dimenze sociální práce má své opodstatnění především v přístupu konkrétních sociálních pracovníků k výkonu své práce. Respondentka si myslí, že věřící pracovník vkládá do své práce jiného ducha,

v podobě nějaké jiskry a pozitivního náhledu. Dalo by se tedy říci, že věřící pracovník vkládá do sociální práce přidanou hodnotu v podobě své vlastní víry.

„Respondent: já myslím, že ti věřící do toho vloží takovou tu svoji duši úplně něčeho jiného. Že pokud je to promíchaný, tak si myslím, že je to úplně ideální, než jenom nevěřící. Že to vlastně, oni ti věřící do toho dají takový – jak to říct – jiskru – ano. Takový ten pozitivní náhled.“

7.1.3. Význam křesťanství v sociální práci využívající holistický přístup ke klientům

Téměř všichni respondenti se ve svých výpovědích shodli na důležitosti vlivu křesťanství ve vztahu ke klientovi.

Aneta vnímá tuto potřebu přítomnosti křesťanské dimenze v sociální práci především v přístupu ke klientům, a to zejména jedná-li se o práci s klienty, jejichž spirituální potřeby jsou všeobecně více akcentovány (může jít např. o cílové skupiny seniorů, umírajících, lidí se ztrátou životního smyslu). Respondentka uvádí vlastní zkušenost s klientkou trpící stařeckou demencí, jejímž jediným prvkem ukotvujícím ji v realitě byla právě její víra. Tato klientka tedy měla silnou potřebu naplnění jejích spirituálních potřeb. Aneta také uvádí, že i přestože sama není věřící, byla ráda, že mohla klientku podpořit i po této stránce její osobnosti a uspokojit tak i klientčiny spirituální potřeby. Dále respondentka podtrhuje důležitost holistického vnímání klienta ve všech aspektech jeho osobnosti, tedy i v té spirituální. Jako jeden z důvodů uvádí Aneta to, že *„jako sociální pracovníci se setkáváme většinou s lidmi, kteří jsou v nějaké krizi nebo na své poslední cestě, že jo, tak je potřeba je podpořit i v téhle té jejich stránce a je to takový záchytný bod, kdy člověk vlastně může díky tomu najít i cestu k tomu svému klientovi. [...] tak jde vlastně o to být prostě vnímavá k těm lidem a vědět, co oni potřebují a když je to právě ta spirituální stránka tak je v té spirituální stránce podpořit.“* Přehlížení spirituálních potřeb by bylo porušením tohoto celostního pojetí klienta a jeho situace.

Květa vnímá jako součást křesťanské dimenze lidský přístup ke klientovi. Domnívá se, že ten je opravdu potřeba. A to především také proto, že jako sociální pracovníci se můžeme setkat i s věřícími klienty a za těchto okolností je vhodné být si vědom této stránky klientovy osobnosti a umět s ní i pracovat. Podle Květy *„je to potřeba. Protože i spousta [...] klientů je věřících. Je pravda, že asi jako nevěřící člověk*

nikdy se nepřipraví na tu práci s věřícím klientem jako ten věřící. Zas na druhou stranu sociální pracovník může být věřící, ale může se držet nějakých dogmat a jako užitek to taky nemá.“

V tomto tvrzení tedy Květa upozorňuje na to, že nevěřící pracovník se pravděpodobně nemůže připravit na práci s věřícím klientem tak jako pracovník věřící, ale také na druhou stranu to, že je pracovník věřící také ještě nutně neznamená, že svou práci bude vykonávat dobře.

Podobně jako Aneta vnímá také Petra důležitost křesťanské dimenze především v sociální práci s cílovými skupinami, kde jsou spirituální potřeby akcentovanou součástí osobnosti člověka. Uvádí například vlastní zkušenost z hospice, kdyby podle ní měla být převaha věřících pracovníků. U některých typů sociálních služeb se naopak domnívá, že tato křesťanská dimenze sociální práce není potřeba vůbec.

„Tazatel: Hmm. A myslíš si, že to křesťanství nebo prostě ta křesťanská víra může mít něco společného se sociální prací?“

Respondent: „Hmm. Já si myslím, že třeba určitě. Že konkrétně třeba v některých zařízeních bych řekla, že by měla být i převaha třeba těch lidí, kteří jsou křesťané nebo věřící, protože jsem třeba byla na praxi v hospici a tam prostě v okamžiku, když je ten člověk na pokraji té smrti a tak, tak se hodně ptá, že na otázka smyslu bytí a takhle a já si třeba neumím představit zatím z pohledu jakože já abych s ním jako tady o tom rozmlouvala. Takže si myslím, že třeba určitě jako v některých zařízeních ano a myslím si, že někdy to jako vůbec není potřeba. Takže já si myslím, že v některých to není potřeba a v některých bych vyložene jako volila ty lidi, kteří jsou věřící. A jako tu souvislost prostě té sociální práce s tou vírou – určitě tam vidím. Jako nejsem, že bych to zavrhovala a říkala, že ne.“

Tereza se rovněž domnívá, že křesťanství může být pro sociální práci inspirativní především v rámci práce s klienty, pro něž hraje víra významnou roli. Například, když se člověk dostane do finálního stádia života a snaží se něčemu věřit a hledá smysl života. Tehdy je prostor pro sociální pracovníky podpořit jej i v této oblasti.

Martina se domnívá, že *„křesťansky založený člověk má možná jiný přístup k tomu klientovi než ten nevěřící. Že ho možná dokáže jako tak lépe pochopit nebo víc o něco trošičku se do něho vcítit [...] na základě třeba těch křesťanských principů.“* Proto je důležitá tato křesťanská dimenze především ve vztahu k věřícím klientům.

Podobně také Eliška vnímá, že věřící sociální pracovník má právě díky své víře k sociální práci blíže než nevěřící pracovník. Zde se jedná spíše o otázku motivace. Dle respondentky ale také tento fakt záleží na konkrétním člověku, stejně tak co se týče vztahu věřícího klienta a věřícího pracovníka, zde respondentka uvádí, že podle jejího názoru se věřícímu klientovi může s věřícím pracovníkem hovořit a celkově spolupracovat lépe než s nevěřícím pracovníkem: *„Jakože já si myslím, že z jedné strany, že to mají ti, co jsou věřící, tak skrz tu sociální práci mají blíže. Ale tak záleží, no zase záleží, to je individuální, že jak který člověk. No a záleží i na klientech, záleží na tom pracovníkovi. Pokud bude klient věřící, tak jistě se mu bude s věřícím pracovníkem mluvit lépe. Si myslím aspoň. Jako nemusí, může, nemusí, nevím.“* Eliška také vyjádřila obavy o zneužívání víry k získání klienta na svou stranu, tedy kdyby věřící pracovník nerespektoval nevěřícího klienta a místo poskytování odborné pomoci by mu, slovy respondentky, „cpal“ tu svou víru. Pozitivně však naproti tomu vnímá situaci, kdy by se díky věřícímu sociálnímu pracovníkovi klient obrátil a díky nenásilnému působení sociálního pracovníka začal věřit, a tím by také mohl najít smysl života a mohlo by dojít k vyřešení klientových problémů.

Anna nachází možnou inspiraci křesťanství pro sociální práci také především co se vztahu pracovníka a klienta týče. Uvádí, že vzhledem ke skutečnosti, že *„velké množství lidí, kterým jako sociální pracovníci pomáháme může být věřících, mohl by fakt, že se orientujeme v křesťanství být důležitým pro hlubší porozumění klientovi, zejména pak toho, co nám chce říct.“* Podle Anny je tedy znalost křesťanství a schopnost propojit tuto křesťanskou dimenzi sociální práce s praxí důležitým zdrojem kompetentnosti sociálního pracovníka. Pomáhá tak lépe klientovi porozumět a tak mu i poskytnout kvalitní celostní péči.

Jako důkaz tohoto tvrzení o kompetentnosti uvádím následující tvrzení respondentky: *„[...] Že když pak třeba potkáme nějakého člověka, který je věřící, tak mu těžko jakože můžeme pomoci, když o tom nic nevíme, že jo? Že s ním by se spolupracovalo hrozně těžko si myslím. A když tady po těch třech letech, když to dostudujeme, budeme mít alespoň nějaký základy, tak už ta práce bude přece jenom o něčem jiným, když budeme jakoby na té stejné vlně, jakože mu nějak tak rozumět.“*

Největší shodu ve výpovědích respondentů představují názory respondentů na přínos křesťanství v sociální práci s ohledem na holistický přístup ke klientovi.

Tento přínos tedy můžeme vnímat především v konkrétním přístupu k člověku, kdy právě tento křesťanský prvek poskytuje sociální práci záruku komplexního přijímání člověka, jako bytosti integrující v sobě biologické, psychologické, sociální a spirituální dimenze. Dále je přínos křesťanství vnímán respondenty především při práci s určitými cílovými skupinami, u nichž je právě spirituální dimenze jejich osobnosti v jejich obtížné sociální situaci velmi významná. Jedná se například o cílové skupiny umírajících, seniorů, ale například i lidí bez domova, lidí závislých na návykových látkách apod.

Neméně významné jsou také poznatky některých respondentů, podle kterých by bytí si vědom alespoň základních informací o křesťanství či o existenci nějaké spirituální dimenze člověka, mělo být součástí profesních kompetencí sociálního pracovníka, neboť i ten se může setkat s případem věřícího klienta, kde mu tyto znalosti a dovednosti mohou být významným zdrojem schopnosti řešit klientovu situaci.

7.1.4. Názor na zařazení teologicky zaměřených předmětů do studia

V názorech na přítomnost teologicky zaměřených předmětů v rámci studia sociální práce zjištěné výsledky v podstatě reflektují obecný názor respondentů na význam křesťanství pro sociální práci. Jelikož je teoretické vzdělání velice úzce propojeno s praxí, je třeba také vnímat propojení výroků jednotlivých respondentů o možnostech využití poznatků z teorií v praxi, především co se vztahu ke klientovi týče. Názory respondentů jsou tedy již mnohdy obsaženy v odpovědích u dřívějších témat a je proto potřeba vnímat jednotlivé výpovědi co nejkompaktněji.

Podle Anety jsou předměty teologického zaměření ve studiu sociální práce důležité především z důvodu poskytování záruky křesťanské dimenze sociální práce. Na otázku, zda vnímá rozdíl ve škole, kde se vyučují teologicky zaměřené předměty a tam, kde se tyto předměty nevyučují, odpověděla Aneta následovně: *„Já si myslím, že je to vážně ochuzuje prostě o jednu tu dimenzi toho chápání toho člověka. Kdy prostě s věřícím člověkem se můžeme setkat kdekoliv, jo, ať je to kamarád nebo známý nebo právě klient, že jo, a nedokážu si představit, že člověk, který by neměl aspoň základy toho o čem to je, že by dokázal pomoci někomu, kdo je v krizi a obrací se přitom vlastně*

k bohu. Protože to je všechno tak hrozně propojený úzce. Já to ani nedokážu, já to úplně cítím, že to je prostě úplně potřeba ta víra, ale já to prostě nedokážu vysvětlit. Jakože aspoň mít ty základy.“

Tyto předměty jsou tedy důležitým zdrojem poznání především spirituální dimenze člověka a možností poskytnutí pomoci klientovi ve spirituální rovině jeho osobnosti, což je důležité především pro komplexní přístup ke klientovi v jeho sociální situaci. Celkově nám tedy tyto předměty mohou poskytovat inspirace, které nám křesťanství ve vztahu ke klientovi nabízí.

Aneta také uvádí svůj počáteční spíše negativní vztah k těmto předmětům studia, později si však uvědomila, že tyto předměty jsou opravdu užitečné. Aneta také vidí význam těchto předmětů jakožto součásti profesních kompetencí sociálního pracovníka, především co se práce s určitými cílovými skupinami (senioři, umírající) týče.

Květa vnímá jako důležitý prvek zařazení teologických předmětů do studia jejich srozumitelnost a podání tak, že tomu rozumí i nevěřící člověk. Tedy tak, že není potřeba osobní víry k pochopení obsahu těchto předmětů. Dále však respondentka ze svého pohledu nevěřícího studenta vnímá jednodušnost těchto předmětů a stále se opakující obsah ve více podobných předmětech.

Positivně vnímá Květa tyto předměty také v tom, že právě v rámci nich se učí lidskosti a empatii, například díky seznámení se s Biblií a v ní obsaženými inspiracemi, které nám může poskytovat. Svůj pohled nakonec shrnuje poznatkem, že právě tyto teologicky zaměřené předměty jsou přesně to, co odlišuje sociální práci od ryze vědecké disciplíny a dávají jí i rozměr lidskosti a praktičnosti.: *„Ale myslím si, že právě třeba tady v těch křesťanských předmětech se učíš takové té lidskosti. Myslím si, že jak kdyby být citlivá a empatická není pouze v kompetenci předmětů jako je prostě teorie a metody, psychologie a podobně. Že to hodně souvisí i tady s tímhle a třeba právě si myslím, že třeba ta Bible je v tomhle hodně inspirativní. A právě mě připadá, že jak kdyby tady tyhle předměty jsou přesně to, co odděluje tu sociální práci od té ryze jako vědecké disciplíny.“*

Poněkud jiný pohled na teologicky zaměřené předměty má Petra. Ta vnímá tyto předměty spíše jako povinnost, která se musí splnit. Ze své vlastní iniciativy by si tyto předměty nevybrala nebo když, tak pouze ze zvědavosti a proto, aby se dozvěděla něco nového. Respondentka také vnímá minimální až žádný vliv těchto předmětů na rozvoj osobních či profesních kompetencí. A jak sama přiznává, tak teoretické poznatky

získané v rámci těchto předmětů vědomě do své praxe neintegruje: „*Mě třeba ovlivnilo to samotný studium, ale ne to, že se tady učí to křesťanství nebo takhle. Jakože já mám prostě svoje nějaký názory, postoje a nemyslím si, že by mě v tom zrovna ovlivnilo to, co se třeba tady ve škole učíme nebo ta atmosféra té školy nebo tak. Prostě já jsem vděčná za to, co mi ta škola dala jako po té teoretické i praktické části, ale jako co se týče toho křesťanství nebo té víry, tak jako já jsem to jako do praxe nějak neprolínala. Že bych jako vyloženě k něčemu třeba změnila nějaký svůj postoj nebo takhle, ne.*“

Tereza se podobně jako Aneta vrací k holistickému pojetí člověka v jeho bio-, psycho-, socio- a spirituální dimenzích. Tereza tedy vnímá význam těchto teologicky zaměřených předmětů jako zdroje pro pochopení především spirituální dimenze člověka, která je důležitá například při práci s lidmi umírajícími. Jak sama tvrdí, tak tyto předměty „*jsou i pro ty nevěřící dobré, protože s klienty, s lidmi s kterými budou pracovat, tak je to lepší pro jejich pochopení, že můžou být věřící a nemusí, a také když máme přistupovat tím komplexním přístupem, tím bio, psycho, socio, spirituálním, tak abychom jim lépe porozuměli. Anebo spíše hodně to může být důležité při práci s lidmi umírajícími, kteří mají taky potřeby nalézt smysl života, tak tam bych řekla, že to hraje celkem důležitou roli.*“ Stejně jako Aneta také Tereza uvádí, že zpočátku nebyla přítomností těchto předmětů ve studiu nadšená, ale postupem času je ráda, že získala přehled o všech dimenzích člověka. Také uvádí, že „*tady je výhoda hlavně, že pak se později můžeme rozdělit na TEO a EKO větev, takže nás ta škola vyloženě netlačí potom se tím zabývat ještě nějak hlouběji.*“

Rovněž u Martiny nacházíme počáteční nedůvěru a otázky po smyslu přítomnosti teologicky zaměřených předmětů ve studiu. Jak sama Martina odpověděla: „*ted' prostě vidím ten smysl v tom a baví mě to a myslím, že i toho člověka to tak formuje nějakým způsobem. Aby si uvědomoval, co je kolem nás. Aby si uvědomoval ty naše kořeny, tu víru, že to prostě patří do našeho života a nejde to z něho odříznout a žít bez toho.*“ Tohle tvrzení Martina rozvíjí domněnkou, že tyto předměty formují především emoce člověka a schopnost předat tuto víru a lásku lidem, v čemž spatřuje potenciál právě pro práci s klienty.

Lucie se domnívá, že teologicky zaměřené předměty jsou nám prospěšné především pro získání všeobecných znalostí a pozdější práci s nimi v praxi, při jednání s věřícími klienty, kdy můžeme tuto naši znalost uplatnit, což nám může pomoci

v řešení klientovy situace. Dále také Lucie zmiňuje propojení těchto teologických předmětů i s jinými předměty, jako je například etika nebo teorie a metody sociální práce, kde je možno vnímat také určité křesťanské aspekty a společné hodnoty.

Eliška vnímá přítomnost teologicky zaměřených předmětů ve studiu pouze jako důsledek církevního charakteru školy. Zmiňuje také náročnost těchto předmětů.

Také Anna poukazuje na obtížnost některých teologicky zaměřených předmětů. Domnívá se však, že tyto předměty mají svůj význam ve studiu a stejně jako Eliška odkazuje na církevní charakter školy a z toho plynoucí nárok na znalost těchto předmětů. Dále respondentka pojmenovává potřebu znalosti alespoň základních faktů o křesťanství, o Biblii a podobných tématech pro všechny lidi, neboť se dle respondentky jedná o témata, se kterými se ve svém běžném životě může setkat každý člověk. V neposlední řadě jsou dle respondentky tyto předměty důležité také pro praxi sociální práce, kdy znalosti získané v rámci těchto předmětů může sociální pracovník využít i při práci s klienty.

7.2. Křesťanské zázemí školy a jeho význam pro studenta

7.2.1. Jak respondent vnímá křesťanský charakter školy a její zázemí?

V odpovědích na druhou výzkumnou otázku, *Jak respondent vnímá křesťanský charakter školy a její zázemí*, se můžeme setkat se třemi hlavními výpovědními liniemi. První linie je tvořena odpověďmi akcentujícími vstřícnou a někdy dokonce až rodinnou atmosféru školy. V rámci těchto odpovědí se můžeme setkat s respondentovým názorem na celkové pojetí školy a na to, zda a popřípadě jak, vnímá křesťanskou orientaci školy v její atmosféře.

Na otázku, zda respondent vnímá křesťanskou orientaci školy a v čem, odpovídá Aneta, že ve srovnání se střední školou, *„tam jsou všichni takoví jakože příjemnější, když to tak řeknu, jakoby otevřenější, přístupnější, jsou takoví vstřícnější – tak bych to nazvala. Když jsem třeba byla na střední a potřebovala jsem cokoli vyřešit, třeba se studijní jako zástupkyně nebo takhle, tak většinou jsem se nesečkala s takovým přístupem. [...] No a taky to jde vidět v tom, že vlastně ti vyučující nebo jakože*

přednášející v tom mají svoje základy taky, protože to tím vlastně prokládají.“ Dalším významným aspektem školy, reflektující její křesťanskou orientaci, je podle Anety motivující atmosféra, kterou respondentka vnímá především v postojích učitelů školy, kteří jsou, podle respondentky, poháněni nějakým posláním více než jen penězi. A celkově je to dle Anetinych slov *„takový opravdovější, takový reálnější, takový jakože od srdce. Že opravdu si na tebe udělají prostě čas a že vlastně s čímkoli má člověk problém, tak většinou je mu pomozeno.“* Zde Aneta však také uvádí, že si není jista, zda tyto postoje reflektují postoj věřícího člověka nebo se jedná jen o jakousi lidskost v osobnosti konkrétního učitele.

Květa ve své odpovědi reflektuje rodinnou atmosféru školy, kterou také srovnává se svou střední školou. Tuto rodinnou atmosféru připisuje především velikosti školy, tedy tomu, že škola je, co se počtu studentů a učitelů týče, spíše menšího charakteru.

Respondentka dále také uvádí, že kromě vnějších indikátorů křesťanského prostředí školy, jako jsou například kříže visící na zdech učeben, by křesťanskou orientaci školy z její celkové atmosféry nejspíš nepoznala. Také Květa podobně jako Aneta reflektuje něco, co je v atmosféře jiného, i když to explicitně nepopisuje. Sama také ale dále uvádí, že nedokáže posoudit, *„jestli je to, že ta škola má fakt takové rodinné prostředí nebo jestli je to opravdu tím, že je to prostě církevní škola.“* Jako jeden z vnímaných projevů křesťanského zaměření školy zmiňuje Květa například individuální přístup ke studentům jako k jedinečným bytostem: *„Hmm. A to právě třeba ta tolerance nebo takový ten osobní přístup může být ovlivněný tou křesťanskou vírou třeba i těch učitelů. To se mi třeba líbí, že ani nemusíš být věřící aby to podmiňovalo to, že na té škole učíš nebo ne. Jo, že právě je to opravdu spíš, že ta škola má nějakou ideu a v té se snaží jet a myslím si, že to je dobře.“*

Další respondentka Petra rovněž uvádí, že kromě vnějších znaků (kříže na stěnách) z atmosféry školy výrazně nepocítuje její křesťanský charakter. Ten naopak pocítuje právě v důsledku přítomnosti teologicky zaměřených předmětů ve studijním plánu, ale jinak ne. To, že se osobně příliš neseťká s projevy křesťanství na škole přičítá Petra vícero faktorům, jedním z nich je například nezapojení se do ryze křesťanských diskusí například věřících spolužáků, dalším z nich je dle respondentky skutečnost, že například učitelé nedávají tu svou křesťanskou orientaci příliš najevo, za což je respondentka vlastně ráda, neboť tak není tlačena do něčeho, co se jí nelíbí a může se tak cítit svobodně a sama sebou. Sama Petra tak tvrdí: *„Jako za to jsem zas*

ráda, že nám to vyloženě někdo nevtlouká do hlavy, jo. Jakože když ten předmět s tím nesouvisí, tak proč by jako do toho něco takového říkali. Jako my si přece o tom můžeme povykládat v té teologii nebo v tom sociálním učení církve a já jsem za to třeba ráda, protože já jako nevěřící bych, kdybychom v angličtině se třeba furt bavili o tom, o té víře a tak, tak já bych se tam třeba necítla zas až tak příjemně jak se tam cítím.“

Dále Petra také (podobně jako předchozí respondenti) reflektuje vstřícný přístup učitelů ke studentům. Také si však není jista, zda je tento přístup důsledkem křesťanského postoje konkrétního učitele či zda se jedná „pouze“ o odraz lidskosti v osobnosti učitele. Petra se také domnívá, že *„se tady jak kdyby víc bere v potaz jako víc ten člověk, jako ta osoba. Prostě třeba i tím, že tu vyučují věřící lidé nebo nevím jestli jsou všichni věřící, to nevím jako, ale že jsme víc takový jako lidští. [...] Já nevím jestli je to ovlivněno tím, že jsme křesťanská škola nebo ne, ale já to tak jako беру.“*

Také Tereza na první pohled nevnímá křesťanský rozměr v atmosféře školy nijak výrazně. Tento prvek však poté reflektuje například ve zkušenosti mší, které se konají vždy v úvodu školního roku a také ve zkušenosti zapalování svíček na adventním věnci či v konání nejrůznějších aktivit, které se jinde na školách nekonají. Tuto skutečnost však také nepřičítá pouze křesťanskému charakteru školy, spíše si není jista, zda se jedná přímo o projev této orientace.

Dále Tereza uvádí, že se při těchto projevech křesťanského zaměření necítí příliš jistě, a to právě z důvodu, že ona sama věřící není. Dodává však, že *„je to velice milé, vidět kolem sebe křesťany.“* Zároveň je pro Terezu důležité, že k těmto projevům není nucena a v případě, že by tomu bylo naopak, tak by určitě získávala k těmto křesťanským prvkům ve škole jistý odpor.

Respondentka Martina je spokojena především s celkovým smyslem, cílem a nádechem školy. Celkově vnímá prostředí školy a přístup lidí na škole, ve srovnání s běžnými školami, jako zcela jiný. Akcentuje přátelský a vstřícný přístup a pomoc ze strany učitelů.

Dále se Martina domnívá, že ve srovnání s necírkevními školami má škola *„jiné hodnoty a jiné priority [...] Že ta církevní škola má prostě jiný směr. Má jiný ráz. Už je to jasný asi, že tam je zapojená ta víra. Přejde mi taková, nevím jak to popsat. Prostě pokornější, taková jako přátelská, vyloženě škola se srdcem. Že ta škola má fakt srdce a ducha.“*

Také Lucie podobně jako Tereza poukazuje na volnost a svobodu v projevování, resp. neprojevování víry na škole. V rámci křesťanského charakteru školy reflektuje přítomnost bohoslužeb, které by na necírkevní škole nebyly. Právě v kontextu těchto bohoslužeb se zmiňuje o dobrovolnosti zapojení studentů, zároveň s potřebou respektování i těchto křesťanských prvků ze strany nevěřících studentů. Celkově však považuje tuto svobodu a dobrovolnost projevů víry/nevíry studentů za pozitivní. Dále podobně jako předešlí respondenti vnímá pozitivně příjemnou atmosféru školy, kterou taktéž reflektuje především v kontextu rodinné atmosféry školy. Podobně jako Květa a Petra na první pohled nevnímá křesťanskou orientaci školy. Tu dále reflektuje až v kontextu výuky a to především u teologicky zaměřených předmětů.

Také Eliška pociťuje tuto křesťanskou dimenzi školy pouze díky předmětům teologického zaměření ve studiu. Zmiňuje se také o rodinné atmosféře školy a jistý rozdíl mezi křesťansky orientovanou školou a „běžnou“ školou vnímá také ve složení studentů, kdy na církevní škole je většinou více věřících studentů.

Poslední respondentka Anna naopak vnímá křesťanský charakter školy v její atmosféře velmi silně. Uvádí, že celková atmosféra školy, kterou vnímá jako silně křesťanskou je taková právě díky tomu, že křesťanství je pro školu typické a že i proto je škola vedena v tomto duchu. Anna také dále popisuje vliv křesťanství na různé aktivity, které škola pořádá, jako například Vánoční besídka a s tím spojené společné pečení cukroví, pravidelné bohoslužby, Velikonoční programy, atd. Dále Anna zmiňuje přítomnost duchovní pracovnice, se kterou si studenti mohou popovídat o věcech, co je trápí nebo i když je jen tak něco zajímavá.

Celkově tedy Anna vnímá atmosféru školy jako hodně propojenou s křesťanstvím, což se projevuje také v orientaci školy na základní rodinné hodnoty a celkovým přístupem, který vnímá Anna jako rodinný, a to také díky tomu, že se jedná o malou školu. Pro doplnění uvádím obsáhlejší respondentčinu odpověď.

„Takže ta atmosféra je jakože si myslím, že je tady jako tím křesťanstvím, myslím si hodně ovlivněna. Že to tady zakládá i třeba na Vánoce společné pečení jakože cukroví. Že se ti lidi furt snaží dávat nějakým způsobem dohromady a propojovat třeba i ty meziročníkové vztahy, třeba prváci, druháci, třetíci, že třeba nějaký společný akce vymýšlíme. V zoo jsme byli, že ta atmosféra je tady tím si myslím, že hodně propojena tady tím křesťanstvím. Že fakt se snaží udržovat ty rodinný vztahy a vlastně ať už řešení problémů, že tady s čímkoli se přijde, že se to může otevřeně prostě řešit a nemusíme

mít strach prostě přijít, že něco nemáme nebo že jsme nestihli nějaký ten termín. To si myslím, že je tady v tom velká výhoda. A hlavně si myslím, že je to i tím, že je to malá škola. [...] A celkově si myslím, že o škole, že jo, že když jsme měli třeba vánoční jakože takovou besídku nebo jak bych to řekla, že jsme zpívali písničky jakože z kostela, co se tam zpívá a celkově jsme ty Vánoce jakože prožívali hodně jakože to je o tom narození toho Ježíše Krista v Betlémě a teď vlastně ono se chytá i jakože na Velikonoce, že to je vlastně největší křesťanský svátek, takže vlastně taky už se připravují nějaké akce, takže si myslím, že tady ta škola taky drží na těch tradicích zásadních. Z toho křesťanství, a i ve škole se pořádají různé bohoslužby, myslím jednou za měsíc a máme vlastně tady tu duchovní jakože pracovníci, se kterou si můžeme povídat, když nás něco trápí nebo tak.“

Ve druhé odpovědní linii se setkáváme s názory respondentů na konkrétní projevy křesťanských postojů učitelů a studentů škol a na to, jak tyto postoje ovlivňují atmosféru školy ve vztahu k respondentovi. V těchto odpovědích můžeme nalézt také třetí linii, ve které se dozvídáme o celkovém vlivu školy na respondenta. Jedná se především o oblast vzájemné tolerance mezi věřícími a nevěřícími, kterou dle respondentů škola významně rozvíjí.

Aneta vnímá projevy křesťanské orientace školy také především s ohledem na konkrétního člověka. Svůj postoj opírá o zkušenosti s jednotlivými učiteli, u kterých je například na první pohled patrné, že jsou věřící, neboť svou víru integrují také do předmětů, které vyučují. Jak už však Aneta zmínila, je pro ni těžké rozpoznat, zda celkový pozitivní přístup ze strany učitelů je projevem víry nebo lidskosti daného člověka.

Křesťanská orientace a celková atmosféra školy Anetu dle jejích slov ovlivnila také v jejím pojetí hodnot. Aneta vnímá, že se díky škole naučila být více tolerantní nejen k věřícím, ale všeobecně k druhým lidem.

Také Květa vnímá velkou míru tolerance a učení k toleranci na škole. Na otázku, co tedy konkrétně ovlivnilo respondenta nejvíc, odpovídá: *„Ten přístup. Určitě ten přístup, protože to je přesně když začneš s nějakým křesťanstvím, tak člověk je jedinečná bytost, prostě každý má právo a najednou prostě vidíš, že i v té škole k tobě přistupují jako k jedinečné bytosti. Že nejseš prostě jenom tím studentem s nějakým*

číslem, který prostě odevzdává práce, ale vidíš tam ten individuální přístup. Jak kdyby opravdu tam je ta snaha rozvíjet tě. To, co ty jednou budeš dělat s těmi klienty a není tam žádná manipulace. Prostě máš právo nesouhlasit se spoustou věcí, ale přesto tě to jak kdyby učí v tom, že když nesouhlasíš, toleruj to, že ostatní s tím třeba souhlasí.“

Důležitou roli v rozpoznání křesťanského zázemí školy mají dle respondentky také někteří věřící spolužáci, na kterých je jejich víra přímo patrná.

Právě onen, respondentkou zmiňovaný individuální přístup je také zárukou učení k toleranci. Jak říká respondentka, člověk má právo nesouhlasit s některými věcmi, ale i když s nimi nesouhlasí, má tak alespoň tolerovat ty, kdo s nimi naopak souhlasí.

Také v názoru Petry na to, jak se křesťanská orientace školy projevuje v její atmosféře můžeme shledat jisté podobnosti s názory ostatních respondentů. Také Petra vnímá tyto projevy křesťanství především v závislosti na konkrétních lidech. A to jak na konkrétních učitelích, tak i na konkrétních spolužácích a celkovém vedení předmětů i debat mimo vyučování, které tímto prvkem jsou jistým způsobem ovlivněny. Křesťanskou orientaci školy vnímá Tereza také v přístupu učitelů ke studentům a v jejich individuálním přizpůsobení se. Na otázku, zda právě tohle vnímá jako jeden z projevů křesťanského zaměření školy, vytvářející její celkovou atmosféru, odpověděla Tereza, že určitě, a že *„konkrétně tady hrálo roli i ti ostatní spolužáci, jako taková přátelská atmosféra, to nikde jinde takhle nebylo. Tam každý jel tak za sebe, ale tady to všechno bylo jakoby společné.“*

Martina vnímá velice pozitivně vedení školy a především věřící spolužáky, kteří se dle Martininých slov *„chovají hrozně, hrozně hezky. Prostě úplně jak to dávají jako s láskou najevo a nás jako nevěřící přijali úplně jako prostě svoje přátele.“* Díky tomuto postoji, především věřících studentů k jejich nevěřícím spolužákům, shledává Martina atmosféru školy jako výrazně křesťanskou a přijímající. Sama také Martina dodává: *„Měla jsem strach, že mě odsoudí, že nejsem věřící a že se ke mně budou chovat jinak, ale oni jsou úplně obyčejní, super lidi, hrozně přátelští, společenší. [...] Jako tak nějak měním názor i na ty lidi, a vůbec takhle celkově na tu víru, jakože ti lidi jsou hrozně fajn a vlastně člověk má nějaký předsudky pořád. A je to z té neznalosti, a z toho co slyší pořád tady v té společnosti nevěřící. A tak nějak si to pojme za své, ale nehledá sám, což je chyba. Každý by měl hledat sám svou cestu. Takže to určitě vnímám jako z pohledu toho studenta a těch spolužáků, no. A vyučujících určitě taky, prolínají to do výuky, máme to pořád, každý den jsme v kontaktu s tou vírou a s výukou. Takže ten*

první rok, to jsem tak trochu s tím bojovala, jsem si říkala jestli vůbec jako si na to zvyknu, a pak jsem zjistila, že mě to baví a že mě to zajímá. A je hezký, že tam je to soužití vlastně těch věřících a nevěřících. Dokážou být spolu a spolupracovat a vést jednu školu.“

Také Eliška reflektuje změnu pohledu na věřící lidi a upouštění od svých dřívějších předsudků vůči nim.

Anna vnímá křesťanskost atmosféry také mimo jiné v rodinném přístupu učitelů ke studentům a v přítomnosti školní spirituálky, která se studentům v případě potřeby věnuje. Dále vnímá osobní přínos jednotlivých učitelů do jimi vyučovaných předmětů, kdy se vždy snaží studenty obohatit i o právě onu duchovní dimenzi.

Anna se také domnívá, že vnímání něčeho křesťanského v atmosféře školy je závislé na konkrétních lidech. Ona sama například vnímá rozdíl mezi atmosférou ve výuce, kde ve třídě je převaha nevěřících studentů, a kde tento aspekt tedy není výrazně patrný, a atmosférou na koleji, kde naopak je více věřících studentů, a kde tento křesťanský rozměr tedy vnímá více. Na otázku, zda v atmosféře školy vnímá křesťanský charakter školy Anna odpovídá: *„Jo, tak to si myslím, že záleží hodně na lidech, že když jsme prostě, máme třídu, kde se učíme, tak tam si myslím, že to tolik poznat nejde, že je tam víc holek, co jsou nevěřící, ale když jsme tady pak přes týden odpoledne na koleji, tak to vidět jde, protože bydlím s Marcelkou, která je křesťanka a vedle máme Katku, která je evangelička, takže jako od nich se to docela takhle hodně odvíjí, že i třeba knížky, co mi dovezly na čtení a tak, tak to bylo jakože o bohu nebo takhle. Tak to jakože jde hodně jakože pak znát, že jsou to věřící. Ale jinak v té třídě ne.“*

Posledním společným tématem, který se v odpovědích respondentů vyskytoval bylo počáteční vnímání křesťanské orientace školy a zde převažující obavy z neznámého křesťanského prostředí a z toho, jak bude respondent tuto skutečnost vnímat, či jak bude respondent vnímán očima věřících lidí, jakožto nevěřící člověk.

Zde například Aneta uvádí: *„já jsem nevěděla vůbec co mě čeká, i skrz to náboženství, tu církevní nauku a musím říct, že jsem byla docela překvapena, že jsem myslela, že to bude pro mě jako pro ateistu horší. Jako měla jsem z toho strach tam jít, protože je to pro mě úplně něco cizího, ale teďka už ne že jo. [...] naprosto cizího to pro mě něco bylo, takže jsem z toho měla strach, ale všechno se dá, všechno se dá*

překousnout když člověk chce.“ Nakonec tedy Aneta sama dospěla k závěru, že tato křesťanská dimenze je pro sociální práci velice důležitá.

Také Květa byla ze začátku dle vlastních slov *„trošku, jako jak to říct, na vážkách z důvodu, že to je prostě křesťanská škola, katolická, že je zřizovatelem arcibiskupství, ale říkala jsem si, že jsem poměrně tolerantní a tyhle věci mi nevadí, že to není problém. A další věc byla jaká škola má doporučení ze strany sociálních pracovníků, že opravdu škola má prestižní, dobré jméno.“*

Další respondentka, Tereza také uvádí jisté obavy z církevního charakteru školy a z míry tolerance vůči nekřesťanským zaměřeným studentům a také z toho, jak bude zvládat teologicky zaměřené předměty. Jak sama dále však uvádí, *„to jsem zjistila už po příchodu, že ty obavy byly zbytečné, že tady se na tom nestaví a je jedno, jestli je člověk věřící nebo ne.“*

Také u Lucie se můžeme setkat s počátečními obavami z přítomnosti náboženství ve škole. Sama respondentka také uvádí, že si zpočátku nemohla právě na tohle zvyknout, ale teď, že už je spokojena. Lucieiny obavy pramenily především z představy vyvíjení nátlaku na nevěřící studenty a fanatického podsouvání víry. Nakonec Lucii uklidnil fakt, že podmínkou studia na této škole není to, aby byl člověk věřící. Proto nakonec na školu šla. Jak sama také přiznává, ze začátku měla problémy s teologicky zaměřenými předměty, na které si však postupem času již zvykla: *„Já jsem tomu nejdřív ani ze začátku těm předmětům ani nějak nerozuměla, ale postupně jsem se do toho začala nějak dostávat, i tím jak ten vyučující to podával, že třeba nás tam bylo víc nevěřících, tak se nám to snažil vysvětlit a tím pádem už to bylo lepší a lepší.“*

Také ve výpovědi Elišky nacházíme obavy ohledně fanatického přístupu školy k nevěřícím studentům a vyvíjení nátlaku na ně. I Eliška však uvádí, že si nakonec na škole zvykla

Anna stejně jako Aneta uvádí, že měla ze začátku strach z toho, co ji na církevní škole ohledně náboženství čeká. Nakonec ale jak sama uvádí *„přítel a přítelova rodina je celá věřící, jsou křesťani, takže to bylo takový, že když jsem si říkala, že když mi něco nepůjde, tak že mi tady s tou oblastí budou moct pomoci, takže to bude pro mě takové jednodušší.“*

Vnímání křesťanské atmosféry školy se v závislosti na jednotlivých respondentech mnohdy výrazně lišilo. Tento fakt může být přičítán například rozdílům v jednotlivých školách a jak sami respondenti reflektovali, pro ně samotné je rozlišení projevů křesťanství a jiných projevů člověka, s křesťanstvím nespojených, mnohdy velmi obtížné.

Dále respondenti nejčastěji reflektovali vstřícnou a přijímající atmosféru školy, kterou také z části interpretovali právě jako projev křesťanského charakteru školy.

Jednou z oblastí, kde respondenti často vnímali křesťanskou orientaci školy byli jednotliví věřící studenti a učitelé školy. Jak mnoho z respondentů uvádělo, právě tento prvek věřících spolužáků přispívá k pozitivnímu vnímání křesťanského charakteru školy.

Naproti tomu někteří z respondentů také uvedli, že křesťanský rozměr školy prakticky nevnímají nebo vnímají velmi ojediněle. Zde se tedy nedá vystopovat shodná výpovědní linie respondentů.

Zcela novým a bez pochyby ne nezajímavým zjištěním je, ve výpovědích respondentů často se opakující, výskyt počátečních obav spojených právě s křesťanským charakterem školy.

Téměř všichni respondenti reflektovali přítomnost jistých obav před zahájením studia. Dále však také uvedli, že tyto obavy se později ukázali jako neopodstatněné nebo, že se je nakonec podařilo překonat.

7.3. Shrnutí

V některých odpovědích jednotlivých respondentů je možno zaznamenat podobné názory na kladené otázky. Tak například v odpovědích na první set otázek, zaměřený na vztah sociální práce a křesťanství a na přítomnost teologických předmětů ve studiu, je možno shrnout získané poznatky následovně:

Z odpovědí většiny respondentů vidíme, že tito respondenti vnímají křesťanství v sociální práci jako přínosné. Často reflektovaným tématem byla také historická a kulturní podmíněnost sociální angažovanosti. Většina respondentů vyjádřila svůj názor, že kořeny sociální práce je možno najít právě v této historické podobě pomoci, poskytované převážně církevními subjekty. Tím také vyjádřili úzkou souvislost sociální práce s církevními poskytovateli sociální pomoci v dnešní společnosti.

Jako jeden z nejvýznamnějších přínosů křesťanství pro sociální práci dále respondenti reflektovali holisticky orientovaný přístup k člověku, integrující v sobě také spirituální dimenzi osobnosti, které se právě křesťanství věnuje nejvíce. Zde tedy můžeme vnímat velký přínos.

Také přítomnost teologicky zaměřených předmětů ve studiu vnímali respondenti jako obohacující a všeobecně rozvíjející. A to právě v souvislosti s konceptem holistického pojetí člověka. Zde, jak se většina respondentů vyjádřila, by bylo velkým ochuzením a neúplností, kdyby se tato teologicko-křesťanská stránka člověka přehlížela. Respondenti také reflektovali jisté poznatky z této oblasti v jiných předmětech, například v teoriích a metodách sociální práce. Rozsah a znalost této oblasti však v těchto předmětech vnímají jako nedostatečné a proto je vhodné zařazení teologických předmětů, orientujících se výhradně na tuto oblast.

Někteří respondenti neměli vyhraněný názor na tyto teologicky zaměřené předměty a vnímají je spíše jen jako nutnou součást studijního plánu dané školy.

Výpovědi o významu křesťanského zázemí školy se liší především v závislosti na škole. Jelikož byli respondenti ze dvou škol, také jejich výpovědi se liší. Obecně je možno říci, že křesťanský charakter školy je respondenty vnímán jako vysoce individuální. V názorech respondentů je reflektován především vstřícný, přátelský a přijímající přístup učitelů ke studentům, stejně jako příjemná atmosféra mezi spolužáky, kterou někteří respondenti explicitně reflektují jako projev křesťanství, resp. vnímají tuto atmosféru jako projev přítomnosti věřících studentů ve škole. Jak však bylo již

několikrát zmíněno, pro vícero respondentů je obtížné jednoznačně rozlišit, co v atmosféře školy je projevem křesťanství a kde se jedná o projevy jiného, ne prvotně křesťanského charakteru.

Jako důležité vnímají respondenti také tolerantní prostředí školy a skutečnost, že i přes církevní charakter školy, tento aspekt je ve škole zastoupen vždy s individuálním respektem k nim, jako k nevěřícím studentům. Proto mohou respondenti i v, pro ně méně známé (tam, kde se příliš neorientují), církevní sféře cítit přijetí.

Závěr

Cílem této práce bylo přispět k porozumění názorům a pohledům nevěřících studentů, vzdělávajících se v oboru sociální práce na některých z církevních škol, na úlohu teologie, teologických východisek sociální práce a její výuku v rámci studia.

S tím souvisí také druhý cíl, kterým je zjistit názory stejné skupiny respondentů na celkové pojetí sociální práce v jejím křesťanském kontextu a na křesťanské zaměření a zázemí školy, jejíž jsou studenty.

Za pomoci kvalitativního výzkumu se tedy snažím poukázat na onen význam křesťanských perspektiv v sociální práci, a to nejen pro křesťanské sociální pracovníky.

Původním podnětem pro realizaci tohoto výzkumu byla snaha zjistit, zda se potvrdí má osobní domněnka, a do jisté míry také zkušenost, že i nevěřící studenti mohou vnímat vzájemný vztah sociální práce a křesťanství jako přínosný a vzájemně se obohacující.

V rámci výzkumu jsem se dále zaměřila na atmosféru školy a na to, jak nevěřící studenti vnímají církevní aspekty školy, které jsou studenty.

Výsledky realizovaného výzkumu potvrdily toto předporozumění, že i pro nevěřící studenty a budoucí sociální pracovníky znamená křesťanství jistý zdroj inspirace.

Velkým a příjemným překvapením pro mne bylo zjištění, že ne jeden respondent dokonce považuje křesťanství za nedílnou součást sociální práce a že sociální práci bez křesťanství si nedovede představit.

Tyto konečné výstupy výzkumu ve mne vzbudily novou naději, že má křesťanství opravdu co nabídnout i v dnešní české, sekularizované společnosti.

Co považuji za jeden z nejvýznamnějších přínosů pro budoucí vývoj profese sociální práce je skutečnost, že i tito mladí lidé vnímají křesťanský rozměr sociální práce, a to především v oblasti holistického přístupu ke klientům. Právě v tomto přístupu se dle shodných výpovědí respondentů můžeme s křesťanskými prvky a tímto duchovním rozměrem, coby zdrojem inspirace pro sociální práci, setkávat nejčastěji. Zda tomu tak opravdu je, ať posoudí každý sám. Snad mu v tom bude tato práce alespoň v něčem užitečná.

Na závěr bych ráda zmínila, že si jsem vědoma nedostatků této práce, spojených především s realizací kvalitativního výzkumu, které provázely její vznik a v závislosti na nichž vznikla konečná podoba této práce. Jako jedno z omezení vnímám například charakteristiky zkoumaného souboru, jehož velikost a finální podoba byla do jisté míry značně omezena časovými a místními podmínkami. V této oblasti by se dalo rozhodně pracovat s širším vzorkem populace.

I navzdory vyvstalým omezením, se kterými je třeba počítat vždy, se domnívám, že tato práce může být cenným příspěvkem do diskuse o duchovní povaze sociální práce a dovoluji si tak doufat v přínos tohoto vkladu nejen například pro vzdělavatele v sociální práci, ale také pro studenty, učitele, sociální pracovníky, veřejnost a všechny, kterým tato problematika není lhostejná.

Bibliografický seznam

Prameny

Zákon o církvích a náboženských společnostech. Zákon č. 3/2002 Sb. V účinném znění ke dni 1.1.2012.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Zákon č. 561/2004 Sb. V účinném znění ke dni 1.1.2012.

Seznam literatury

Bajer, P. (2010). Dorkas se zaměřuje na potřeby křesťansky orientovaných poskytovatelů sociálních služeb. *Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. č. 2, s. 144-146.

Bohlen, S. (2010). Teologie a sociální práce – podněty pro dialog. In Opatrný, M., Lehner, M. a kol. (Eds.), *Teorie a praxe charitativní práce: uvedení do problematiky: praktická reflexe a aplikace*. (s. 28-34). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

Cincialová, M. L., (nedatováno). *Spiritualita charitativního pracovníka. Pracovní text*. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta UP.

Disman, M. (2000). *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum.

Dvořáková, E. (2010). *Dvacet let církevního školství v České republice (1991 – 2010): Zákonné a biblické normy; služba a pastorec v církevních školách* (diplomová práce). České Budějovice: Jihočeská univerzita.

Havrdová, Z. (1999). *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium.

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

- Kříšř'an, A. (2004). *Počátky pastorální teologie v českých zemích*. Praha: Triton.
- Kříšř'an, A. (2008a). Žité křesř'anství znamená konkrétní starost o druhého: propojení praktické teologie a sociální práce. *Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. č. 4, s. 48-49.
- Kříšř'an, A. (2008b). Praktická teologie, pastorece a sociální práce – mezioborové souvislosti. In Martínek, M. a kol. (Eds.), *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. (s. 17-25). Praha: Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická.
- Martínek, M. (2008). Předmluva. In Martínek, M. a kol. (Eds.), *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. (s. 9-10). Praha: Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická.
- Matoušek, O. a kol. (2001). *Základy sociální práce*. Praha: Portál.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Navrátil, P. (2000). *Úvod do teorií a metod sociální práce*. Brno: Národní centrum pro rodinu.
- Opatrný, M. (2010). Charitativní práce: interakce sociální práce a diakonie. In Opatrný, M., Lehner, M. a kol. (Eds.), *Teorie a praxe charitativní práce: uvedení do problematiky: praktická reflexe a aplikace*. (s. 39-46). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.
- Pospíšil, C.V. (2002). *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesř'anské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Rahner, K., Vorgrimler, H. (1996). *Teologický slovník*. Praha: Zvon.
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada.
- Szentmártoni SJ, M. (1999). *Úvod do pastorálnej teológie*. Trnava: Dobrá kniha.
- Šmerda, H. (2010). *Křesř'anská charita v běhu věků: (od počátku do doby vrcholného středověku s přihlédnutím k situaci na jižní Moravě)*. České Budějovice: Jih.

Internetové zdroje

CARITAS – VOŠs Olomouc (2009): [online]. Dostupné dne 10. 2. 2012 z <<http://www.caritas-vos.cz>>

CARITAS – VOŠs Olomouc (2009): Charitativní a sociální práce – pojetí a cíle vzdělávacího programu [online]. Dostupné dne 10. 2. 2012 z <<http://www.caritas-vos.cz/CS/Obory.aspx>>

CARITAS – VOŠs Olomouc (2009): Poslání školy [online]. Dostupné dne 10. 2. 2012 z <<http://www.caritas-vos.cz/CS/Poslani.aspx>>

Církevní školství (2004): Dokument České biskupské konference [online]. Dostupné dne 15. 12. 2009 z <http://www.skolstvi.cirkev.cz/dokumenty>

Církevní školství (neuveďeno): Školy – Evangelická akademie, VOŠ sociálně právní - Brno [online]. Dostupné dne 15. 3. 2012 z <<http://www.skolstvi.cirkev.cz/Skoly/skola/111>>

Církevní školství (neuveďeno): Školy – JABOK – VOŠ sociálně pedagog. a teolog. – Praha 2 [online]. Dostupné dne 15. 3. 2012 z <<http://www.skolstvi.cirkev.cz/Skoly/skola/71>>

Církevní školství (neuveďeno): Školy – Evangelická akademie VOŠ a SOŠ – Praha 4 [online]. Dostupné dne 15. 3. 2012 z <<http://www.skolstvi.cirkev.cz/Skoly/skola/99>>

Evangelikální teologický seminář (neuveďeno): Průvodce po ETS - Vize ETS [online]. Dostupné dne 13. 2. 2012 z <<http://www.etspraha.cz/cs/vademecum>>

Evangelikální teologický seminář (neuveďeno): Pastorec na ETS se představuje [online]. Dostupné dne 13. 2. 2012 z <<http://www.etspraha.cz/cs/branches/article/157>>

Evangelická akademie Praha (2006): Info VOŠ [online]. Dostupné dne 15. 3. 2012 z <http://eapraha.cz/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=51>

JABOK – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická (neuveďeno): Profil absolventa [online]. Dostupné dne 22. 3. 2012 z <<http://www.jabok.cz/cs/jabok/studium/profil-absolventa>>

Morkes, F. (2000): K historii českého církevního školství [online]. Dostupné dne 15. 3. 2012 z <<http://www.skolstvi.cirkev.cz/Dokumenty>>

Společnost sociálních pracovníků ČR (2004): Mezinárodní etický kodex [online]. Dostupné dne 5. 4. 2012 z <http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf>

Vyšší odborná škola sociální a teologická DORKAS (2011): Výroční zpráva [online]. Dostupné dne 13. 3. 2012 z <http://www.dorkas.cz/data/vs10_11.pdf>

Vyšší odborná škola sociální a teologická DORKAS (neuveďeno): Vzdělávací program sociální a diakonická práce [online]. Dostupné dne 31. 2. 2012 z <http://www.dorkas.cz/index.php?art=studijni_obor>

Vyšší odborná škola sociální a teologická DORKAS (neuveďeno): Uplatnění absolventů [online]. Dostupné dne 13. 2. 2012 z <http://www.dorkas.cz/index.php?art=uplatneni_absol>

Vyšší odborná škola - Evangelická akademie Brno (neuveďeno): Studijní obory [online]. Dostupné dne 16. 3. 2012 z <<http://www.eabrno.cz/?id=31>>

Seznam zkratk

ASVSP	Asociace vzdělavatelů v sociální práci
ČR	Česká republika
EA	Evangelická akademie
ETS	Evangelický teologický seminář
IFSW	International federation of social workers
NASW	National asociation of social workers
VOŠ	Vyšší odborná škola(y)
VOŠs	Vyšší odborná škola sociální
SOŠ	Střední odborná škola

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam členů ASVSP (kromě církevních vyšších odborných škol)

Příloha č. 2: Studijní plán – VOŠ sociální a teologická Dorkas, Olomouc

Příloha č. 3: Studijní plán – JABOK – VOŠ sociálně pedagogická a teologická, Praha

Příloha č. 1: Seznam členů ASVSP (kromě církevních vyšších odborných škol)

- **Masarykova universita, Katedra sociální politiky a sociální práce Fakulty sociálních studií, obor Sociální politika a sociální práce, Brno**
- **Ostravská universita, Fakulta sociálních studií, obor Sociální práce, Ostrava**
- **Vyšší odborná škola sociálně právní, obor Sociální práce, Praha**
- **Vyšší odborná škola pedagogická a sociální, obor Sociální práce a sociální pedagogika, Praha 6**
- **Vyšší odborná škola sociální, obor Sociální práce, Ostrava - Mariánské Hory**
- **Vyšší odborná škola sociální Prachatice, obor Sociální práce, Prachatice**
- **Soukromá vyšší odborná škola sociální Jihlava, obor Sociální práce, Jihlava**
- **Obchodní akademie, Střední odborná škola knihovnická a Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb, obor Sociální práce, Brno**
- **Vyšší odborná škola a Střední škola technická Česká Třebová, obor Sociální práce, Česká Třebová**
- **Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, obor Rehabilitační - psychosociální péče o postižené děti, dospělé a staré osoby**
- **Universita Palackého, Katedra sociologie a andragogiky FF, obor Sociální práce**
- **Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce, obor sociální a charitativní práce, Hradec Králové**
- **Vyšší odborná škola ekonomická, sociální a zdravotnická, Obchodní akademie, Střední pedagogická škola a Střední zdravotnická škola Most, Most**
- **Jihočeská universita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, obor Sociální a charitativní práce, České Budějovice**
- **Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky, obor Sociální práce, Liberec**
- **Vyšší odborná škola, obor Sociální práce, Pardubice**
- **Střední škola sociální „PERSPEKTIVA“ a Vyšší odborná škola s.r.o., obor Sociální práce, Dubí - Pozorka**
- **Universita Palackého v Olomouci, Katedra křesťanské sociální práce CMTF, obory Charitativní a sociální práce, Mezinárodní sociální a humanitární práce**

Mimořádní členové ASVSP

- **Universita Jana Evangelisty Purkyně, Katedra sociální práce ESF, Ústí n. Labem**
- **Universita Karlova, Katedra sociální práce FF, obor Sociální práce, Praha 5**

Přidružení členové ASVSP

- **Slezská universita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta, obor Personalistika a sociální práce, Karviná**
- **Západočeská universita v Plzni, Fakulta pedagogická, Katedra pedagogiky, Plzeň**
- **Slezská universita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav veřejné správy a regionální politiky, obor Veřejná správa regionální politika a Sociální patologie a prevence, Opava**
- **Vyšší odborná škola, střední odborná škola a základní škola MILIS, s.r.o., obor Sociální práce, Čelákovice**
- **Universita Karlova, Husitská teologická fakulta, Katedra psychosociálních věd a etiky, obor Sociální a charitativní práce, Praha 4**
- **Vyšší odborná škola územně-správní a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky, s.r.o., Kladno**
- **Universita Karlova, Evangelická teologická fakulta, studijní program Pastorační a sociální práce, Praha**
- **Universita Palackého, Ústav pedagogiky a sociálních studií, Pedagogická fakulta, obor Pedagogika - Sociální práce, Olomouc**
- **Universita Pardubice, Fakulta zdravotnických studií, obor Pedagogika-Sociální práce, Pardubice**

Převzato z: www.asvsp.org

Vyšší odborná škola sociální a teologická Dorkas, Olomouc

Studijní plán

Studijní období	I. ročník				II. ročník				III. ročník			
	zimní		letní		zimní		letní		zimní		letní	
Povinné předměty:												
Filozofie	2	KZ	1	KZ	-		-		-		-	
Základy křesťanství	3	KZ	3	Zk	4	KZ	4	Zk	2	KZ	2	Zk
Etika	2	Zk	2	KZ	1	Zk	1	KZ	-		-	
Praktická teologie	2	Zk	2	KZ	2	KZ	2	KZ	2	Zk	2	KZ
Sociologie	2	KZ	2	KZ	-		-		-		-	
Sociální politika	2	Zk	2	KZ	2	Zk	1	Z	1	KZ	1	KZ
Právo	2	KZ	1	KZ	2	KZ	1	KZ	1	KZ	1	KZ
Psychologie	2	Zk	2	Zk	2	Zk	2	Zk	1	Z	1	Z
Teorie a metody sociální práce	2	Z	2	Zk	2	KZ	2	Zk	1	KZ	1	KZ
Sociální patologie a prevence	-		-		2	KZ	2	KZ	-		-	
Problematika menšin	-		-		-		-		1	Z	1	Zk
Metody sociálního výzkumu	-		-		2	KZ	1	KZ	-		-	
Speciální pedagogika	2	KZ	1	KZ	-		-		-		-	
Zdravotní nauky	1	Z	2	KZ	2	KZ	-		-		-	
Neziskový sektor	-		-		-		2	KZ	3	Zk	3	KZ
Mediace	-		-		-		-		-		1	KZ
Sociální práce s rodinou	-		-		-		-		1	KZ	1	Z

Propedeutický seminář	1	Z	1	Z	1	KZ	1	Z	-		-	
Supervizní seminář	-		1	Z	1	Z	1	Z	1	Z	1	Z
Diplomový seminář	-		-		-		-		1	Z	1	KZ
AP a RP	-		1	Z	-		3	Z	5	Z	5	Z
Povinné předměty celkem	23		23		23		23		20		21	
Odborná praxe souvislá – v týdnech	3 t.	Z	3 t.	Z	4 t.	Z	4 t.	Z	4 t.	Z	3 t.	Z
Povinně volitelné předměty:												
Cizí jazyk I. (anglický jazyk)	3	Zk	3	Zk	3	Zk	3	Zk	3	Zk	3	Zk
Cizí jazyk II. (německý jazyk)	3	Zk	3	Zk	3	Zk	3	Zk	3	Zk	3	Zk
Povinně volitelné kurzy	-		-		-		-		3	Z	2	Z
Povinně volitelné předměty celkem	3		3		3		3		6		5	
Hodin týdně celkem												
Hodin týdně celkem	26		26		26		26		26		26	
Teoretická výuka – v týdnech	13 t.		13 t.		12 t.		12 t.		12 t.		11 t.	
Zápočet – Z		4		34		2		5		7		6
Klasifikovaný zápočet – KZ		5		8		8		6		5		7
Zkouška – Zk		5		4		4		4		3		3

Komentář k učebnímu plánu:

V učebním plánu jsou uvedeny týdenní hodinové dotace jednotlivých předmětů.

Studenti jsou hodnoceni vždy za příslušné období. Formy hodnocení v jednotlivých předmětech stanovuje učební plán zkratkou za hodinovou dotací příslušného předmětu.

Odborná praxe probíhá v souvislých týdenních blocích. Počet týdenních hodin odborné praxe činí 35 hodin týdně.

AP a RP: studenti pod odborným vedením svých vedoucích a dalších konzultantů vypracovávají ročníkovou práci (v 1. ročníku) a absolventskou práci (během 2. a 3. ročníku).

Z povinně volitelných předmětů si studenti zapisují jeden cizí jazyk (anglický nebo německý) a stanovený počet hodin z aktuální nabídky povinně volitelných kurzů.

Převzato z www.dorkas.cz

JABOK – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, Praha

Studijní plán I. ročník

Předmět	rozsah*+	ECTS	zakořčení	druh
Cizí jazyk anglický	0 + 3 (2)	3	KZ	PV
Cizí jazyk německý	0 + 3 (2)	3	KZ	PV
Pedagogika	2 + 0 (2)	2	KZ	P
Speciální pedagogika	2 + 0 (4)	5	Z + Zk	P
Sociologie	2 + 0 (4)	5	Z + Zk	P
Obecná a vývojová psychologie	2 + 0 (2)	3	Zk	P
Sociální psychologie	2 + 0 (2)	2	KZ	P
Zdraví a nemoc	2 + 0 (4)	5	Z + Zk	P
Metodický a supervizní seminář k praxi I a II	0 + 1 (4)	2	Z	P
Odborná praxe informativní	4 týdny	4	Z	P
Kurz Zdravotník zotavovacích akcí	40 hodin	2	Z	P
Úvod do sociální práce	2 + 0 (2)	3	KZ	P
Sociální pedagogika	2 + 0 (2)	3	Zk	P
Úvod do sociální politiky	2 + 0 (2)	3	Z	P
Úvod do křesťanství	1 + 1 (2)	3	Z	P
Úvod do teologie a Bible	2 + 0 (2)	3	Zk	P
Úvod do filosofie pro pomáhající profese	1 + 1 (2)	3	Z	P
Jazykový projev	0 + 2 (3)	4	Z + KZ	P
Sportovní výchova	0 + 2 (3)	2	Z	P
Seznamovací kurz	5 dní	1	Z	P
Výtvarná výchova	0 + 2 (3)	2	Z	PV
Úvod do muzikoterapie	0 + 2 (3)	2	Z	PV

Studijní plán II. ročník

Předmět	rozsah**	ECTS	zakoččení	druh
Cizí jazyk anglický	0 + 3 (2)	3	KZ	PV
Cizí jazyk německý	0 + 3 (2)	3	KZ	PV
Psychopatologie	2 + 0 (2)	2	Z	P
Poradenství v sociální práci	2 + 0 (2)	2	Z	P
Základy práva	2 + 0 (4)	4	Z + Zk	P
Rizikové skupiny	2 + 0 (4)	4	Z + Zk	P
Základní metody sociální práce	2 + 0 (2)	2	Z	P
Metody sociálních výzkumů	1 + 1 (2)	2	KZ	P
Základy ekonomiky a projektová práce	2 + 0 (2)	2	Z	P
Metodický a supervizní seminář k praxi	0 + 1 (4)	2	Z	P
Odborná praxe informativní	6 týdnů	6	Z	P
Odborná praxe prázdninová I	2 týdny	2	Z	P
Odborná praxe průběžná	40 hodin	2	Z	P
Specifické metody sociální práce	2 + 0 (2)	2	Zk	P
Sociální zabezpečení	2 + 0 (2)	2	KZ	P
Sociální správa	1 + 1 (2)	3	Zk	P
Sociální ekonomika	2 + 0 (2)	2	KZ	P
Informální edukace a její metody	1 + 1 (2)	1	Z	PV
Etika pro sociální práci	2 + 0 (2)	3	Zk	P
Biblistika	2 + 0 (2)	2	Zk	P
Systematická teologie	2 + 0 (2)	2	Zk	P
Religionistika	2 + 0 (2)	2	Zk	P
Dějiny filosofického a teologického myšlení	2 + 0 (2)	2	KZ	P
Filosofie náboženství	0 + 2 (2)	1	Z	PV
Spirituální teologie	1 + 1 (2)	1	Z	PV
Kurz plavání	0 + 1 (1)	1	Z	P
Lyžařský kurz	1 týden	1	Z	P

Studijní plán III. ročník

Předmět	rozsah*+	ECTS	zakořčení	druh
Diplomní seminář a metodické vedení práce	0 + 1 (2)	5	Z	P
Cizí jazyk anglický	0 + 3 (2)	3	KZ	PV
Cizí jazyk německý	0 + 3 (2)	3	KZ	PV
Sociální práce s rodinami	2 + 0 (2)	2	KZ	P
Etnické a menšinové skupiny	2 + 0 (2)	2	Z	P
Teorie a přístupy v sociální práci	1 + 1 (2)	2	Zk	P
Sociální politika v mezinárodním kontextu	2 + 0 (2)	3	Zk	P
Odborná praxe bloková specializační	4 týdny	2	Z	P
Odborná praxe bloková k absolutoriu	2 týdny	2	Z	P
Odborná praxe prázdninová II	2 týdny	2	Z	P
Supervize odborné praxe specializační	0 + 1 (2)	2	Z	P
Praktická aplikace práva pro sociální pracovníky	1 + 1 (2)	2	Z	P
Mezioborový přístup k sociální práci	0 + 2 (4)	3	Z	P
Teologická etika pro praxi	2 + 0 (2)	2	Zk	P
Křesťanská sociální etika	2 + 0 (2)	2	KZ	P
Praktická teologie	1 + 1 (2)	2	Zk	P
Filosofická antropologie pro pomáhající profese	1 + 1 (2)	3	Zk	P
Animace a participace v sociální práci	1 + 1 (2)	1	Z	PV
Sociálně zaměřené biblické texty	0 + 2 (2)	1	Z	PV
Současná religiozita	0 + 2 (2)	1	Z	PV
Teologie a symbol	0 + 2 (2)	1	Z	PV

Převzato z www.jabok.cz